چەند سەرنجێک لەسەر کتێبی "کارگەکانی تابووت"ی شەرزاد حەسەن -2- … مەحمود چاوەش

بەشی دووەم

تێگەی (مفهوم)ی نامۆبوون

تێگەی نامۆبوون لە کتێبی "کارگەکانی تابووت"دا زیاتر تێگەیەکی سۆسیۆ-کولتووریی و گەلەکییە(کۆلێکتیڤییە)، لە هەندێک جار هەنگاو دەنێتە نێو بواری دەروونناسی (پسیکۆلۆژی)یەوە. نووسەر زۆر بەڕوونی لەم بازنەیەی نامۆبوونی گەلەکیدا دەمێنێتەوە و شرۆڤەی دەکات، یان بە قەولی خۆی بە شیزۆفرینیا و هیستریایەکی دەستەجەمعی و ڕۆحی ناوزەدی دەکات. وەک ئەو خۆی دەنووسێت: "خودی ئەم لەتوکوتکردنە لە باری ڕامیارییەوە بووەتە مایەی شیزۆفرینیا و هیستریایەکی دەستەجەمعی و ڕۆحی هەر یەک لە ئێمەی داغان کردووە و …" (لاپەڕە ٤٥). دیارە نووسەر هۆشداری و ئاگاداری نەوەکانی داهاتووی کۆمەڵگەی کوردەواری دەکاتەوە و دەیەوێت ڕایانبچڵەکێنێت، کە کولتوورە زاڵەکانی هەزار ساڵەی ئەرەبی و تورکی و فارسی کارەکتەری مرۆڤی کوردی و کولتوورەکەی ئەویان بەرەو ئاستەنگێکی مێژوویی و دەروونی بردووە و دەبات، کە بە نامۆبوونێکی گەلەکی (کۆلێکتیڤی) و تاکەکەسی (ئیندیڤیدوەل) کۆتاییان دێت. پێش ئەوەی بچینە ناوەڕۆکی ئەم باسەوە، پێمباشە ئاوڕێکی مێژوویی لە تێگەی نامۆبوون لە بوارەکانی فەلسەفە (فیلۆسۆفی) و کۆمەڵناسی (سۆسیۆلوژی) و کەمێک دەروونناسی (پسیکۆلۆژی) بدەینەوە.

زۆرێک لە توێژەر و فەیلەسوف و کۆمەڵناس و گەلناسەکان (ئەتنەلۆژەکان)ی جیهان شیکار و توێژینەوەی جیاوازیان لەسەر تێگەی نامۆبوون کردووە، لەوانە: ئەرستۆتەلیس، ژان ژاک ڕۆسۆ (1)، هێگڵ و مارکس، جگە لەوە زۆرێک لە فەلەسوفەکانی قوتابخانەی فڕانکفۆرت، تا دەگات بە هزرمەندانی لەرێبوونگەرا و نیهیلستی (عەبەسیی)، وەک ژان پۆل سارتەر، سیمۆن دی بوڤوا، ئەلبێرت کامۆ و زۆرێکی تری ناوبانگدارە جیهانییەکان لەم بوارەدا توێژینەوەیان کردووە. ڕۆسۆ بە نموونە بەڕوونی باسی دەکات و دەڵێت کاتێک مرۆڤ لە سروشت جیادەبێتەوە، ئیتر لە خۆی نامۆ دەبێت، لەم بارەشدا خۆپەرستی زاڵ دەبێت بەسەر خۆخۆشویستندا. واتە کاتێک مرۆڤ لە سروشت جیا

دەبێتەوە، کە باوەشی پڕسۆز و خۆشەویستی دایکانەی ئەوە، پرۆسەی نامۆبوون دەستپێدەکات.
لەوە زیاتر ڕوونکردنەوەی تێزەکانی ڕوسۆ، بەڵام هەروەها هێنانی هێگل بە بەر باس، لە چوارچێوەی شیکاری ئەم نووسینە دەردەچن، ئاخر هەر یەک لە ئەوان توێژینەوەی تایبەت بە خۆی گەرەکە.

تێگەی نامۆبوون بە مانا کۆلێکتیڤەکەی (گەلەکییەکەی)

کارل مارکس کێشەی نامۆبوون لە پڕۆسەی کار و بەرهەمهێناندا بە شێوە گەلەکییەکەی (کۆلێکتیڤ) یەکەی ئاوەڵا دەکات. ئەو لە دەستنووسە "فەلسەفی-ئابوری"یەکەیدا نامۆبوون بە خۆدەردان(2) ناوزەد دەکات. مارکس ئەم تێزەی لە تێزە فەلسەفی-ئایدیالیستییەکەی هێگلەوە وەرگرتووە و ماتریالیستیانە دایڕشتۆتەوە. مارکس پێیوایە نامۆبوون لە پڕۆسەی کار و بەرهەمهێناندا دەتەگرێت. لە پڕۆسەی کاردا بەرهەمی کرێکار (مارکس بە پرۆلیتاریا ناوزەدیان دەکات) بە ئەو خۆی نامۆیە، چونکە خاوەنداری بەرهەمەکەی خودی خۆی نییە، بەڵکو سامانی کەسێکی ترە، کە بە خودی ئەم نامۆیە. کرێکار لەم پڕۆسەیەدا تەنانەت لە خودی خۆی نامۆ دەبێت یان وا هەستدەکات بووە بە بەشێک لە ماشێنەکانی بەردەستی. مارکس ئەم نامۆبوونە بە تێگەیەکی گەلەکی (کۆلێکتیڤ / دەستەجەمعی) شیکار دەکات. لەم ڕوانگەیەوە خاوەنداریی تایبەتی هۆکاری نامۆبوونی کرێکارە، لە سوودی کار و بەرهەمی کارەکەی دەچێتە دەستی کەسێکی ترەوە، کە مارکس بە سەرمایەدار / کەپیتالیست ناوزەدی دەکات. مارکس پرۆسەی کار بە سەرچاوە و پنتی سەرەکی سەرهەڵدانی دیاردەی نامۆبوون لە تەواوی مێژوودا دەناسێنێت، بە هەموو فۆرم و سیستەمە کۆمەڵایەتییەکانەوە، ئەوە هەر لە پەیوەندییە جڤاکییەکانی کۆیلە و خاوەنکۆیلەدا، لە کۆمەڵگەی فیۆداڵی سەدەکانی ناوەنددا (دەرەبەگایەتی) تا دەگات بە سەرهەڵدانی سیستەمی سەرمایەداری و فاشیزم و سۆسیالیزمیش، کە نووسەر باسیان لێدەکات. گەر بە چاوێکی ڕەخنەگرانەوە بڕوانینە تێزەکەی مارکس لەمەڕ تێگەی نامۆبوون، دەبینین، کە لە فۆرم و سیستەمی سەرمایەداریدا هەر تەنیا کرێکار نییە کە نامۆیە بەرامبەر بەرهەمی کارەکەی و بە خۆیشی، بەڵکو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لەم سیستەمەدا لە ئاستێکی تاکەکەسی و گەلەکی ئەوتەدان، کە تەواوی مرۆڤایەتی بە نەوان و نامۆبوونێکی ئەبەدیدا تێدەپەڕێنێت. کەواتە تێگەی نامۆبوون مۆرکی تەنیای کۆمەڵگەی مۆدێرن نییە، بەڵکو لە تەواوی مێژووی مرۆڤایەتیدا، هەروەها لە فۆرم و سیستەمە کۆمەڵایەتییەکاندا، کە

مارکس بە ڕێکخەرە کۆمەڵایەتیەکان ناوزەدیان دەکات، بەرجەستە بووە و دەبێت. تاکو ئەمڕۆش سیستەمی سەرمایەداری ناتوانێت یان نایەوێت چارەسەرێکی مرۆڤدۆستی بۆ دیاردەی نامۆبوون بە شێوەیەکی گشتی بدۆزێتەوە یان بەرەنگاری بێتەوە، چونکە بەرەنگاربوونەوەی ئەم پڕۆسەیە لە توانا و هێزە سروشتی و مادییەکانی ئەم سیستەمەشدا نەماون. مرۆڤەکانی ئەوروپا و زۆربەی شوێنەکانی تری جیهان بە سیستەمێکی ئەوتۆوە وابەستکراون، کە بە ئارەزووەکانی ئەم سیستەمە سەرمایەدارییە / کاپیتالیستییە هەڵسوکەوت دەکات. ڕەنگە گەلێک تیۆری باس لە هێورکردنەوەی نامۆبوون لە کۆمەڵگە مۆدێرنەکاندا بکات، لە دەروویەکی تایبەتی تاکو ئێستا بە ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە نەدۆزراوەتەوە و ناشدۆزرێتەوە.

تێگەی نامۆبوون لە سۆسیۆلۆژیدا (کۆمەڵناسیدا)

کۆمەڵناسی فەڕەنسی ئێمیل دورکهایم (3) لەو باوەڕەدایە، کە نامۆبوون بە لەدەستدانی ترادیسیۆنە (سونەگەراییە) جڤاکیەکان و دینییەکان بەرجەستە دەبێت. بە زۆر سۆسیۆلۆژی (کۆمەڵناسی) ئەوروپی لە سەدەی ١٩ و سەرەتای سەدەی ٢٠ دا تێگەی نامۆبوون جێگەی سەرنج و توێژینەوەکانیان بوو، بەو مانایەی، کە نامۆبوونی مرۆڤ لە ئەنجامی پرۆسەی تاکگەراییەوە و دابڕانی، بە نموونە خێزانەوە، سەریهەڵداوە و گیرۆدەی بووە. کەواتە نامۆبوون لە تێگەی کۆمەڵناسیدا بەو مانایە دێت، کە مرۆڤ لە دەرئەنجامی پرۆسەی بەتاکبووندا (ئیندیڤیدوالیزاسیۆن) پەیوەستییە سەرەتایی و بنەڕەتییەکەی خۆی بەرامبەر خێزان لەدەستدەدات. هاوسەنگییەکە ڕوونە، نامۆبوون لە ئەنجامی پڕۆسەی بەشارستانیبوون (لایەنە سۆسیۆلۆژییەکە)، نامۆبوون لە پڕۆسەی پێداویستیی بەرهەمهێنانی تەکنیک لە پڕۆسەی کاردا و دابڕانی لە سروشت (لایەنە فەلسەفەیی و ئابورییەکەی). لە ڕوانگەی سۆسیۆلۆژییەوە مرۆڤ خۆی وەک نامۆیەک هەنگاو دەنێتە ناو کۆمەڵگەوە، ئاخر تاک لە کۆمەڵگەدا لە پاڕادۆکسێکدا دەوران دەخوات و لەم پڕۆسەیەشدا ئاوارە و سەرگەردان دەمێنێتەوە (بە هۆکاری کۆمپلێکسەکانی / ئاڵۆزییەکانی ناو کۆمەڵگە). وابەستەیی و میکانیزمە کۆمەڵایەتییەکان لە تێگەی نامۆبووندا زۆر بەچڕی هەڵسەنگێنراون. فەیلەسوفانی ئەڵمانی ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر(4) لە تێزەکانی “دیالێکتیکی ڕۆشنایی”دا تێگەی نامۆبوون لە بواری سۆسیۆلۆژیدا ڕوونده‌کەنەوە، کە دەستبەسەراگرتن و زاڵبوونی مرۆڤ بەسەر سروشت لە بەشارستانیبووندا (ڕەنگە مەبەستی ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر لە پڕۆسەی بەشارستانیبووندا بووبێت) نرخەکەی بە

نامۆبوون کۆتایی دێت. هاتنەدەرەوە (دەرچونی سنووردارکراو) لەم نامۆبوونە بە تەرکیزکردنە سەر هزر (هۆشمەندی) و کولتوور بەئەنجام دەگەیێنرێت.

تێگەی نامۆبوون بەمانا مۆدێرنەکەی (نامۆبوونی ئیندیڤیدوەل/ تاکڕەوایی)

پرسیاری گرنگ لەم پنتەدا ئەوەیە، کە ئایا نامۆبوونی سەدەکانی ناوەند و پێشتریان لە چەند ڕووەوە بە نامۆبوونی مرۆق لە کۆمەڵگەی مۆدێرندا جیاوازن. ڕەنگە ئەم جیاوازیانە لە چوارچێوەی ئەم نووسینە دەربچن. ئەوەی لە تەواوی مێژوودا ڕوونە، ئەوەیە کە مرۆق لە پرۆسەی کار و بەرهەمهێناندا بەردەوام لە نامۆبوونێکی ئیندیڤیدوەلی (تاکڕەوایی / تاکەکەسی) و کۆلێکتیڤیدا ژیاوە و بەردەوامیش لەم پرۆسەیەدا. دیارە یەکێک لە هێماکانی کۆمەڵگەی مۆدێرن دیاردەی سەرهەڵدانی ئیندیڤیدوالیزمە بە هەموو ماناکانیەوە. مرۆڤەکانی دەڤەری ئەوروپا بە پرۆسەیەکی تاکگەرایی ئەوتۆدا تێپەڕیون، کە تاک لە زۆربەی بوارەکانی ژیانیدا ئازادانە "زۆربەی" بڕیارەکانی ژیانی خۆی دەدات (ئەمە جیا لە پرۆسەی کار و بەرهەمهێنان، کە تاکو ئێستاش ڕێگری یەکەمی ئازادییە تاکگەراییەکانە). لوتکەی پرۆسەی تاکگەرایی لە ئەوروپادا، بۆ نموونە لە ئەڵمانیادا، جوڵانەوەکانی ساڵانی شەستەکان بوو، کە لاوان ڕژانە سەر شەقامەکان و ئازادی تاکەکەسیان لە پێشەوەی داواکانیاندا بەرزڕاگرت. ئەمەش بە بەشێکی سەرەکی لە درزاندنی پەیوەندییەکانی تاک بە کۆمەڵەوە دەژمێردرێت. ئازادی تاک بەتە پنتێکی چەقگر لە کۆمەڵگەی مۆدێرن و بەشێکی نەبڕاوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان.
پرسیاری گرنگ لەم ئاستەنگەدا ئەوەیە، کە ئایا نامۆبوونی سەدەکانی پێشتر جیاوازییان لە نامۆبوونی جیهانی مۆدێرن چییە؟ لەدوای بەرپابوونی ڕێنێسانس لە ئەوروپا و بەرەوپێشچونی پیشەسازی و پێکهاتنی کۆمەڵگەی مۆدێرن لە کولتوورەکانی ڕۆژئاوادا، تاکڕەوایەتی زیاتر بەرجەستە و جێگیربوو. نامۆبوون بوو بە مۆرکێکی لێکنەبڕاوە. ئاڵۆزییەکانی ژیان و ئاڵۆزی (کۆمپلێکسی) پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان تاکەکەسی زیاتر بەرەنگاری پشێویی دەروونی و نامۆبوون بە خۆ و سروشت و دەوروبەرەکەی کردەوە. نەخۆشییە دەروونییەکان بوون بە بەشێکی بەردەوام و نەبڕاوەی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤ و پرۆسەی نامۆبوونی. تاکەکەسی کۆمەڵگەی مۆدێرن نامۆکراوە بە خۆی و سروشت و تەنانەت بە مرۆڤەکانی دەوری، پەیوەندییە سەرەتایی

و سروشتییەکانی خۆی لێسەندراوەتەوە. سەرقاڵی ژیان خۆی بووە بە میکانیزمێک، کە داپچڕانی مرۆڤ بە سروشتەوە پرۆگرامکراوە. ئەمەش نامۆبوونە، چونکە مرۆڤ ژینگەکەی و سروشتی بە نامۆ دێتە بەرچاو. سەدەکانی پێشووتر مرۆڤەکانی زیاتر بە کەلەکتیڤی (گەلەکییانە) نامۆکردووە، مۆدێرنە بەشێوەیەکی ئیندئڤیدوەڵ، بەڵام هەردوو نامۆبوونەکە دەبنە مۆرکی پڕۆسەیەکی بەردەوام لە سەردەمی مۆدێرندا. لە ڕووی دەروونناسییەوە / پسیکۆلۆژییەوە ناوزەدکردنی نەخۆشییە دەروونییەکانی کۆمەڵگەی مۆدێرن سەلماندنی ئەم ڕاستییەیە، نەخۆشییە دەروونییەکانی وەک تراوما (خۆرپەی / برینداربوونی دەروونی)، شیزۆفرینیا (جوتڕەوشتی)، هیستریا (پشێوی دەمارگیری یان هەستەدەمار)، دیمەنس (خەڵەفاوی لە پیریدا)، دەپرەسیۆن (غەمۆکی)، کۆمپلێکسی / گرێی خۆبەکەمزانی، ترس و دڵەڕاوکێ، کۆمەڵشەمەندی (أ.د.هه.س)، لەدەستدانی واقع (پسیشۆزە)، تێکچوونی باری کەسایەتی، لەدەستدانی مەیلی خواردن و چەندەها نەخۆشی دەروونی کۆمەڵگە مۆدێرنەکان. بوونی دیاردەی ئەم نەخۆشیانەش بێگومان لە کوردستانیش هەیە و بە شێوەیەکی بەربڵاو تەشەنەیان کردووە.

نامۆبوونی کولتوری (سۆسیۆ-کولتوری)

ڕەنگە ئەم نامۆبوونە زیاتر لە تێزەکانی نووسەری "کارگەکانی تابووت" نزیکبێتەوە، واتا بە کۆمەڵگەیەکی کوردی ژەهراویکراو و تێگلاو بە سوننەگەرایی (داب و نەریتی) کولتوری ئەرەبی-ئیسلامی. نووسەر باسی ئازارە دەروونییەکانی تاکی کورد لە ڕوانگەیەکی پسیکۆلۆژییەوە دەکات، بەڵام ئازارەکان لە چوارچێوەیەکی گەلەکیدا (کەلەکتیڤدا) قاڵبڕێژکراوە. تاکی کورد سەرگەردان و نامۆی ئەو کاریگەرییە هەزارساڵییەی کولتوورەکە، کە لە کولتووری خێڵەکی ئەرەبی-ئیسلامی، کە سەرچاوەکەی دورگەی ئەرەبییە، سەریهەڵداوە. نووسەر لە لاپەڕەی ٣٢٦ دا ئەم تێکەڵە کولتوورییە بەزۆر سەپێنراوە بەڕوونی هەڵدەسەنگێنێت: "ئەم کولتوورە تاریکپەرست و ڕەش و هەڵزڕاوە ناتوانێت بەرهەمی جوانتری لە داعش هەبێت… ئەم ئاشە هەر دەگێڕێت و دەگێڕێت و بارشەکێشی خوێن و فرمێسکی ملیلیۆنەهایە!". یان لە لاپەڕەی ٣٤٤ دا دەنووسێت: "نامەیی بە خۆی چارەنووسی ئەمەیە، چونکە بە تەواوی لە دۆخێکی هیستریادا دەژین کە بە جیهانی ناوەوەمان نامۆ و بێگانەیە، ئەمە هەر هەموومان بە خۆمان بێگانەین، هەر لەبەر ئەوەیشە کە بێگانەین بە یەگدی". لێرەدا تێکەڵەی ئەو دوو جۆرە لە نامۆبوون هەیە، کە لە سەرەکەوە تاکەکەسی (ئیندیڤیدوەل) و لە سەرێکی ترەوە نامۆبوونێکی کولتوورییە. ئەم

تەنزە لەوانەوە بە نامۆبوونی گەلانی ژێردەستەی سەدەکانی کۆلۆنیالیستی دەچوێنرێت، کە کولتوری سەردەستە و تەکنۆلۆژیەکی ژەهراوی بووە بۆ گەلانی بندەستەی کۆلۆنیالەکان و نامۆبوونیش بەرهەمەکی پڕۆگراماتیکی ئەم تەکنۆلۆژیە کولتورییە بووە.

گەر ئاوڕێک لە مێژووی کۆلۆنیالیزم و تەکشکان و شەواندنی کولتوری ژێردەستەکان و کۆلۆنیالیزەکردنی بەشێکی زۆر لە جیهاندا بدەینەوە، زۆبەخانەیەکی قەزەوەنئاسا دەبینین، کە تێیدا نامۆبوونی کولتووری زۆر بەڕوونی لە شێوە کۆلێکتیڤەکەیدا دەبینرێت. مێژووی ٢٠٠ ساڵەی ئینگلیز لە هیندوستان و بندەستەیی و وابەستەیی کیشوەری ئەفریقا بە کۆلۆنیالیستەکانەوە، دابەشکردنی بەشێکی زۆر لە وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناوین لە نێوان کۆلۆنیالیستە ئینگلیز و فەڕەنسییەکاندا نموونەی نامۆبوونی کۆلێکتیڤی مۆدێرنن بە هەموو ڕووەکانییەوە.

کولتووری سەپێنراوی ئینگلیزی بەسەر گەلان و دیانەتەکانی هیندوستاندا بە نامۆبوونەکی کولتووری/ کۆلێکتیڤی دەژمێردرێت، کە بە تەکنۆلۆژیەکی دوو کولتووری زۆر جیاواز و نامۆ بە یەکتر دەناسرێت، لەکەدەن و دەیکەنە تەکنۆلۆژیەکی ئەوتۆ، کە تاکو ئەم ڕۆژگارەش هاوسەنگی یەکتر نابن. کۆلۆنیالیزم یان داگیرکەر، کە بە ئیمپریالیزمیش ناوزەد دەکرێت، هەوڵی جۆرێک لە سڕینەوەی کولتووری ئەو گەلانەی بندەستی خۆی داوە، هەر وەک فرانس فانۆن"(5) ڕوونیدەکاتەوە، کاتێک کۆلۆنیالیستەکان ئەم گەلانە بەجێدەهێڵن، کولتوورەکانیان بە تەختەی ڕەشی بەتاڵی قوتابخانەکان دەچوێنرێن.

گەلانی ئەو دەقەرە تاکو ئەمڕۆش وابەستەی ئابووری و سیاسی کولتووری سەپێنراوی خۆیان کردووە. ڕەنگە ئەم ڕاقەیەی فانۆن زیاتر نزیکبێتەوە لە بیروڕاکانی شەهرزاد حەسەن. کتێبەکەی فانۆن بە ناونیشانی "کۆڕەوەکانی ئەم سەرزەمینە" بووە بە ئایدیایەکی کاریگەر و گرنگ دژی کۆلۆنیالیستەکانی جیهان، کە لە دوای مردنی فانۆن خۆی بڵاوکرایەوە و سارتریش پێشەکی بۆ نووسی. لە کتێبی "پێستی ڕەش و دەمامکی سپی"دا فانۆن باس لە نامۆبوونی مرۆڤە ڕەشپێستەکان لە کۆمەڵگەیەکدا دەکات، کە لەژێر دەستی کۆلۆنیالیستەکاندا دەناڵێنن. فانۆن لەم پەیوەندییەدا ڕوودەکاتە توندوتیژی بەرامبەر ڕەشپێستەکانی ئەفریقا لە لایەن کۆلۆنیالیستە فەڕەنسییەکانەوە، کە کولتورەکانیان تووشی نامۆبوون و نەخۆشی کراون. فانۆن وەک دکتۆرێکی دەروونناس چارەسەری گەلێک نەخۆشی دەروونیی ڕەشپێستەکانی کردووە و لە ئازارەکانی ناخیان تێگەیشتووە.

کوردستانیش وەک لەچوونێک بە دەورانی کۆلۆنیالی هەمیشە لەژێر ئەم تەکنۆلۆژیە کولتوورییەدا ناڵاندوویەتی و بەشێکی زۆری نامۆبوونە

کولتوری (سۆسیۆ-کولتورییەکە)ی تاکی کوردیشی لە دەورانێکی دەروونی هەمیشەییدا خەمڵاندووە. شەهرزاد حەسەن زۆر بەئاشکراو ئازایانە لە لاپەڕەی ٣١٨ دا دەبێژێت: "کوردستان نموونەیەکە لەو نموونە زۆر خراپانەی میراتی فیکری عەرەبی، کە بەدرێژایی سەدەکانی لەسەر ناعەقلانییەت بەند بووە، کە بڕوای بێ هیچ گومان و پرسیارێک نییە. پەروەردەی منداڵانی کورد بە فیکری ترسناکی وەهابییەکان لە هەموو شار و گوندێکی باشووری کوردستان دەدۆزینەوە." لەم ڕوانگەیەوە دروستکردنی منداڵێکی نوێ، وەچەیەکی پڕهزر و نوێخواز، کەسانی مۆدێرن و ئیندیقیدوەل لە کۆمەڵگەکانی ئێمەدا زۆر سەختە. ڕەنگە پلورالیزم تەنیا چارەیەک یان خەونێک بێت، کە نەوەکانی داهاتوو لە پاشەڕۆژێکی دوورتردا ببینن، چونکە پلورالیزم و هەمەڕەنگی و پێکەوەژیانی گەلانی ئەو دەڤەرە تەنها چارەیەکی ئەو گرفتە کۆمەڵایەتیانەیە و حەتمیەتێکی مێژووییە.

دووفاقەیی نامۆبوون لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا

لەم نێوەندەدا گەلێک سەختە هێڵێکی دیاریکراوی ئەم فرە نامۆبوونە و بەتایبەتی کۆمپلێکسی نامۆبوون لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا دەستنیشان بکەین، هاوکات ئەم دیاردەیە دووفاقەیە. لە نێوەندێکیاندا نامۆبوون ئیندیقیدوەلە (تاکگەرایە)، واتا نامۆبوونی تاکی کوردە بە خۆی و دەوروبەرەکەی (ئاخر نەخۆشییە دەروونییەکان کە لە کوردستانیش گەلێک هەن و چارەسەریان بۆ نادۆزرێتەوە، یان پشتگێرییەکی کۆمەڵایەتی وەک مەتەکە بەسەریاندا سەپێنراوە، بە شێوەیەکی پەنهانی و نهێنی بەڕێبەڕاون). لایەنێکی تری ئەم نامۆبوونە بە پەیوەستەیەکی کەلەکتیف (گەلەکی / دەستەجەمعی)دا تێپەڕیوە و نامۆبوونی کولتووری (سۆسیۆ-کولتووری) بەرهەمهێناوە و بەردەوامیشە لەم پرۆسەیەدا.
دووفاقییەتی تەنگەی نامۆبوون لە کتێبی "کارگەکانی تابووت"دا لە سەرەکییەوە کەلەکتیڤە. ئەم نامۆبوونە زادەی ئەتککردنی کولتووری کوردییە لە لایەن کولتووری ئەرەبی ئیسلامییەوە، کە بە زۆرەملێ لە چوارچێوەی کولتووری سەردەستدا نامۆبوونی بە کولتوری کوردی خەمڵاندووە و بۆتە بەشیکی سەرەکی لە کولتووری نامۆبوونی تاک و کۆی کورد. کورد خۆیشی بە بەشیکی گەورەی ئەم بەنامۆبوونە ڕازی بووە و پڕاکتیزەی کردووە. کولتووری یەکتریپەسەندکردن لەو دەڤەرەدا کارێکی زۆر سەختە و دەبێت بە پرۆسەیەکی مێژوویی و ڕێنیسانسێکی ڕۆژهەڵاتیدا تێپەڕێت، کە ئەمەش لەم ساتە مێژووییەدا گەلێک سەختە.

نووسەر لەو باوەڕەدایە، کە سەرچاوەی نامەبوونە تاکەکەسییەکە / ئیندیڤیدوەلەکە لە نائاگایی تاکی کورد خۆیەوە بەرجەستەبووە و سەرچاوەی گرتووە. لە لاپەڕەی ٤٩ دا نووسەر ئەم نامەبوونە باشتر فەرمولە دەکات: "ئێمە نە خاوەنی ئەو ڕۆح و عەقڵەین کە دەرک بە نەخۆشییەکانی خۆمان بکەین، نە ئەوەندە بەهێز و ئازاین کە زات بکەین لە بەردەمی خۆمان و خەڵکیدا دانی پێدا بنێین…"

تێزەکەی نووسەر تێکەڵەیەکی مێژوویی-کولتوورییە لەسەر تێگەی نامەبوون، دەستپێکێکی ئاڵۆزی کولتووری ڕەشەکی-بیاباناوی بەدەویی ئەرەبی-ئیسلامییە کە بە کولتوورێکی نامە بە کولتوورەکانی غەیرە ئەرەب ناوزەد دەکرێت. تەلیسماویکردنی، بە قەولی نووسەر ژەهراویکردنی کولتوورەکانی ئەو ناوچانە بوون. ئەم کولتوورە ئەرەبی-ئیسلامییە توانیوەتی لە ئەنجامی پڕۆسەیەکی مێژوویدا هزر و عەقڵییەتی گەلانی ئەو دەڤەرە بەخۆوە ببەستێتەوە. نامەبوون لێرەدا دەبێتە زادەی تێکەڵەیەکی نامەلەخۆگری کولتووری، کە کولتوورە سەردەستەکە (ئەرەبی-ئیسلامی) بەبێ گوێپێدان و رەچاوکردنی تایبەتمەندییەکانی کولتوورەکەی تر (کولتووری ژێردەستە یان بندەست)، بە زۆرەملێ کولتوورەکەی خۆی بەسەر چاوگی کولتوورەکانی ئەو دەڤەرەدا سەپاندووە. خاڵێکی گرنگی پەیوەندیدار بەم نامەبوونەوە ئەوەیە، ئایا مێتۆدێکی دیاریکراو بۆ سستکردنی (هەورکردنی) ئەم نامەبوونە لەسەر تاکی کورد یان لە پڕۆسەی بەکۆلێکتیڤکردن بۆ ئاڕاستەیەکی پۆزەتیڤدا هەیە، بەواتایەکی تر ئایا واڵابوون (ڕزگاربوون)ی مەرجداری تاکی کورد لەم ئاستەنگەدا لە ئەڵقەکانی کەلەپچەی بەندیبوونی ئەم کولتورە نامەیە ئەگەری هەیە؟ ڕەنگە ئێمە پڕۆگنۆزێکی (لەپێشچاوگرتنێکی) نەگونجاو بێت. بەهەر توێژینەوەیەک، گەر فەلسەفی، سۆسیۆلۆژی، سۆسیۆ-کولتوری بێت، نامەبوون نەک هەر لە کۆمەڵگەی کوردیدا بە پرۆسە ئیندیڤیدوەل و کۆلێکتیڤەکەیدا تێدەپەڕێت و دەمێنێتەوە، بەڵکو لە تەواوی کولتورەکانی جیهاندا لە ئاستەنگێکی کۆسمۆپۆلیتیکدا دەمێنێتەوە و بێتە دیاردەیەکی نەبڕاوە لە مۆرکی کۆمەڵگەی مۆدێرنەدا. گەر بابەتیانە بڕوانینە کۆمەڵگەی کوردەواری، نامەبوون خۆی بە کۆمپلێکسێکی سۆسیۆ-کولتوری ئەوتۆدا تێپەڕیوە، یان ڕوونتر بڵێین نامەبوون بەهۆی سەردەستەیی و بەسەرداسەپاندنی کولتوری ئەرەبی-ئیسلامییەوە بەسەر کولتوری کوردیدا، هەندێ لە جومگەکانی پەیوەندییە جڤاکییەکانی ئاڵاوە، کە ئازادبوون لەم وەبایە زۆر زەحمەتە. ئاخر کولتورێک، کە سەرچاوەی میکانیزمی پێکهاتە کولتورییەکانی لە کولتورێکی بێگانە هەڵ-هێنجراوە، بە خۆنامەبوونێک لەو جۆرەی نووسەر باسیان لێوە دەکات، کارێکی

حـەتمییە. ڕەنگە مێتۆدەکانی نەشونماکردنی پ□س□ی ئیندیفیدوالیزم بە لەدایکبوونی سیستەمێکی پەروەردەیی تەندروست (یان پەروەردەیەکی یەکسانبەیەکتر) و هاتنەگۆڕێی نەوەیەکی نوێ بتوانێت بەرەنگاری ئەم نامۆبوونە ببن□ت□وە. ئەمەش نەک هەر لە کوردستاندا، بەڵکو لە تەواوی کولتورەکانی ئەو دەڤەرەدا. پێموایە ئەم بەرەنگاربوونەوەیە بە هیچکام لەم مێتۆدانە بەئەنجام ناگەیەنرێت، بەڵکو تێکەڵەیەکن لە هەموویان (فەلسەفی، سۆسیۆلۆژی، سۆسیۆ-کولتوری و …). دەبێت لەم پنتەدا ئەو□ ب□ه□نرێتە جێگەی گفتوگۆ، کە سەردەستەیی کولتوری ئەرەبی-ئیسلامی تەنها کۆمەڵگەی کوردەواری توشی وەبای نامۆبوون نەکردووە، بەڵکو کۆمەڵگەکانی جیهانی بەم وەبا کۆلێکتیڤە ساریکردووە. ساڕێژی ئەم نەخۆشی□ (لایەنە دینی و عەقیدەییەکانی ئەم دیاردەیە) لەم کاتە و لە ئێستادا کارێکی مەحاڵە، چونکە ئەم دیاردەیە هەموو م□ڤای□تی گرتوو□تەوە.

پەراوێزەکان

(1 ڕوسۆ لە 28.06.1712 لە ژنێڤ لەدایکبووە و لە 02.07.1778 لە پاریس کۆچی دوایی کردووە. فەیلەسوف و نووسەر و پەروەردەناس و توێژەر بووە. کاریگەری زۆری لەسەر پەروەردەناسی (پێداگۆگی) و تیۆری□ سیاسیەکانی سەدەی 18 و 19 و 20یش لە تەواوی ئەوروپادا هەبووە، هەروەها یەکێک بوو لە ڕێخۆشکەرانی شۆڕشی فەڕەنسی.

2) مارکس لە تێزی پێکهاتە کۆمەڵایەتیەکاندا دوو تێگەی نامۆبوون و خۆدەردان (Entfremdung und Entäußerung) ، یان نامۆبوون لە خودی خۆ، بەکاردێنێت.

3) گەلناس (ئێتنۆلۆژ) و کۆمەڵناسی (سۆسیۆلۆژی) فەڕەنسی لە 05.04.1858 دا لە فەڕەنسا لەدایکبووە، لە 15.11.1917 لە پاریس کۆچی دوایی کردووە. ئەمڕۆ بە یەکێک لە کلاسیکەکانی سۆسیۆلۆژی دەژمێرد□ر□ت، کە هەوڵیدا کۆلێژی کۆمەڵناسی وەکو بەشێکی سەربەخۆ لە بەرنامەی توێژینەوە و زانستەکاندا سەقامگیر بکات. لێکۆڵینەوە ئەزمونگەراییەکانی بوون بە نموونەیەکی مەیدانی کۆمەڵناسی.

4) تیۆدۆر ڤ. ئادۆڕنۆ، فەیلەسوفی ئەڵمانی و یەکێک لە فەیلەسوفانی

تیۆریی ڕەخنەیی ناسراو بە قوتانخانەی فرانکفۆرت. لە 11.09.1903 دا لە فرانکفۆرت لەدایکبووە و لە 06.08.1969 دا لە سویسرا کۆچی دوایی کردووە. هەروەها (ماکس هۆرکهایمەر، فەیلەسوف و کۆمەڵناسی ئەڵمانی و ئەندامی چالاکی قوتانخانەی فرانکفۆرت. لە 14.02.1895 دا لە شتوتگارت لەدایکبووە و لە 07.07.1973 دا لە نیورنبێرگ کۆچی دوایی کردووە.

Franz Fanon: Die Verdammten dieser Erde, Rowohlt Taschenbuch)5
.Verlag GmbH, Hamburg Mai 1969

فرانس فانۆن لە 20.07.1925 لە فۆرت دەفرانس لە مارتینیک لەدایک بووە، لە 06.12.1961 لە ماریلاند کۆچی دوایی کردووە. نووسەر و سیاسەتمەدار و دوکتۆری دەروونناس بووە. لە شۆڕشی جەزائیردا بەشداری کردووە و لە بەرەی شۆڕشەکەدا بەرەنگاری دژی کۆلۆنی فەرەنسی کردووە. چارەسەری گەلێک لە نەخۆشییە دەروونییەکانی ڕەشپێستەکانی کردووە و توێژینەوەی لە بارەیانەوە بڵاوکردۆتەوە. فانۆن خۆی کەسێکی ڕەشپێست بووە و لە نزیکەوە ئاگاداری ئازاری دەروونی ڕەشپێستەکان بووە.

ئەرکی هەواڵیی هونەری کاریکاتێر – بەشی -1- … هەندرێن خۆشناو

بۆ دیارکردنی بوونی یان نەبوونی ئەم ئەرکەی کاریکاتێر، پێشتر بە شێوەیەکی سەرەتایی بنەماکانی هەواڵ دیاردەکەین، هەواڵ چیه؟ هەواڵ بابەتێکی رۆژنامەوانیه پێکدێت لە چەندین زانیاری، کە وەڵامی ئەم پرسیارانە دەدەنەوە: چی روویدا؟ لە کوێ روویدا؟ کەینێ روویدا؟ کێ پاڵەوانی رووداوەکەیە؟ بەم شێوەیە هەواڵ هەڵدەستێت بە پێشکەشکردنی چەند زانیاریەك سەبارەت بە رووداوێکی دیارکراو، کات و شوێن و پاڵەوانەکانی دیارکراون، ئەمەش هەواڵی سادەیە، بۆ توانج و شیکار و زێدەکردن، ئایا کاریکاتێر دەتوانێت ئەم ئەرکە بەجێ بگەیەنێت، و لە نێو قەدەکانیدا بنەماکانی هەواڵی تێدایە؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە، چەندین کاریکاتێر وەکو نمونە

دەخەینەڕوو بۆ شیکردنەوە، لە جۆرەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و بۆ پێکەنین و پۆرترێتی کاریکاتێری.
پێشتر با چەندین کاریکاتێری سیاسی وەرگرین، سەرەتا کاریکاتێرێك سەبارەت بە سەردانەکەی (شولتز) وەزیری پێشووی دەرەوەی ئەمریکا بۆ ئیسرائیل، (شولتز) (شامێر)ی نقووم بوو لە کەڵەکەیەك بەرد ڕادەکێشێت، پێشتر با رووداوەکە دیاربکەین، رووداوەکە سەردانی (شولتز)ـە بۆ ئیسرائیل، ئەمەش لە دەقە نووسراوەکەی هاوشان لەگەڵ کاریکاتێرەکەوە دیارە، تەنانەت بەبێ ئەو دەقەش دەتوانین ئەمە هەڵێنجین، چونکە کاریکاتێرەکە وێنای (شولتز) دەکات، نەك (بوش) یان (ریگان)، بۆ دیارکردنی شوێنی رووداوەکەش، دیارە کە (شولتز) لە سەردانێکدایە بۆ ئیسرائیل، و شوێنەکە فەڵەستینە، چونکە (شامێر) نقوومە لە نێو بەرددا نەك (ئەمریکا)، چونکە کەس لەوێ بەردهاوێژی ناکات، با پاڵەوانەکانیش دیاربکەین، ئەوانیش (شولتز) و (شامێر)ن، و پاڵەوانێکی ناڕاستەوخۆش ئەویش ئەوانەن کە بەردەکانیان هاوێشتووە، ئەوەی ئاگاداری بارودۆخەکەش بێت دەزانێت، کە منداڵانی فەڵەستینن، بەمەش رەگەزی سێیەم دابینکرا، بۆ زانینی کاتی رووداوەکەش، دەتوانین لە ژمارەی رۆژنامەکەوە دیاربکەین کە کاریکاتێرەکەی تێدا بڵاوکراوەتەوە، یان لە ئیمزای کاریکاتێریستەکە و رێکەوتی کاریکاتێرەکە، ئەگەر نەبوو، وەك ئەوەی لەگەڵ ئێمەدا روویدا، کە کاریکاتێرەکەمان لە پەڕتووکێك دەستکەوت، نەك لە رۆژنامەیەك، بەڵام دیارکردنی کاتی رووداوەکە هەندە ئەستەم نیە، لە نێو کاریکاتێرەکەدا سێ ئاماژە هەن، یاریدەدەرن بۆ ئەم مەبەستە، یەکەمیان ئەو ماوەیەی کە (شولتز) تێیدا وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بووە، دووەمیان ئەو ماوەیەی کە (شامێر) تێیدا سەرۆك وەزیرانی ئیسرائیل بووە، سێیەمیشان ئەو ماوەیە کە تێیدا راپەڕینی فەڵەستینیان بەرپابووە، بەمجۆرەش رەگەزی چوارەممان دەستدەکەوێت، بەمەش دەگەینە ئەو دەرەنجامەی کە دڵنیا دەبینەوە لە بوونی هەواڵ لە کاریکاتێردا، بەڵام ئەم کاریکاتێرە رووداوێکی دیارکراو وێنادەکات، ئەمە لەسەر هەموو کاریکاتێرەکاندا بەجێنایەت، کە زۆربەی کاریکاتێرەکان خەسڵەتێکی گشتییان هەیە، ئەمەش پرسیارێکی بەجێیە، بۆیە نمونەیەکی دیکە وەردەگرین، ئەویش کاریکاتێرێکی هونەرمەند (عەلی فەرزات)ـە سەبارەت بە قەردی وڵاتانی جیهانی سێیەم، رووداوەکە قەردی قورسی وڵاتانی جیهانی سێیەمە، پاڵەوانەکانیش حکومەتەکانی ئەو وڵاتانەن، شوێنەکەش وڵاتانی جیهانی سێیەمە، کاتەکەش ئەو ماوەیەیە کە دەستەواژەی جیهانی سێیەمی لێ پەیدابوو، هەواڵەکەش ئەو قەردانەن کە سەرشانی جیهانی سێیەمیان قورس کردووە، لە نیگاری هونەرمەند (عەبدوڵڵا بەسمەگی)یش

سەبارەت بە جیهانی یەکەم و دووەم و سێیەم، هەواڵەکە ئەوەیە کە جیهانی یەکەم کە ڕۆژئاوایە، پلەی یەکەمی گرتووە لەسەر تەختەی وەرزشی، و جلوبەرگێکی بەنرخ و سیگار دەکێشێت، کە دۆخە بێخەم و ئاسودەکەی پیشان دەدات، پلەی دووەمیش کە ڕۆژهەڵات داگیریکردووە، ئەگەر وەکو پلەی یەکەمیش نەبێت لە خۆشگوزەرانی و بێخەمی، ئەویش ئاسودە و بێخەمە و پێدەکەنێت، نیشانەکانی رازیبوون بە روخساریەوە دیارە، کەچی وڵاتانی سێیەم تەنیا ناولەپی دەستی هانابەری دیارە، چونکە نقووم بووە لە قەرد و کێشەکانیەوە، لێرەشدا دەتوانرێت ڕووداوەکە بە بارودۆخی جیهانی سێیەمەوە دیاریبکرێت، و پاڵەوانەکانیش بە لایەنە ململانێکارەکانی جیهان، و شوێنەکەش زەویە، و کاتەکەش سەردەمی بوونی دەستەواژەی (جیهانی سێیەم) ـە، بۆ زیاتر دیارکردنی کاتەکەش پێش ساڵی 1991 یە، چونکە جیهانی دووەم پاش ئەو ساڵە بارودۆخەکانی وەك جیهانی سێیەمی لێهات، بەڵکو خراپتریش، بەمجۆرە هەواڵ لەم کاریکاتێرەشدا بوونی هەیە.

لە بواری کاریکاتێری کۆمەڵایەتیشدا، دەتوانرێت باسی کاریکاتێری هونەرمەندی میسری (بەهجەت عوسمان) بکرێت، کە تێیدا پولیسێك هاوڵاتیەکی ئاسایی ڕاودەنێت بۆ ئەوەی نیشانەیەکی (مەدالیا) پێببەخشێت، و هاوڵاتیەکەش لە دەستی هەڵدێت و دەڵێت: مامە من پیاوێکی شەریفم .. بۆ نیشانەم دەدەیتێ!!!؟.

لەم کاریکاتێرەدا دەتوانین هەواڵەکە بە بەخشینی نیشانە (مەدالیا) بە کەسە نەشیاوەکان دیاربکەین، تا ئەو رادەیەی کە وەرگرتنی نیشان بۆتە ئاماژەی نەبوونی شەڕەف نەك پێچەوانەکەی، لە کاریکاتێرەکەی هونەرمەندی شەهید (ناجی ئەلعەلی)یشدا، کرداری نیشان بەخشین بە کوشتن لێکدەچووێنێت، هەواڵەکەش دەتوانین لەوەدا کورت بکەینەوە، کە ئەوانەی نیشان دەبەخشن، لە خۆشەویستی ئەوانەی وەریدەگرن نایبەخشن، بەڵکو بۆ فریودان و هەڵخەڵەتاندنیان دەیبەخشن.

لە بواری کاریکاتێری گاڵتەجاڕیشدا، لە کاریکاتێرەکەی دایك و کوڕەکەی، لەگەڵ ئەوەی کە بابەتێکی دیارکراو هەڵناگرێت، بەڵام دەتوانرێت هەواڵی تێدا بدۆزینەوە، ژنەکە کوڕەکەی خۆی لە وانەی مۆسیقا دەهێنێتەوە، و چاوەکانی بەدەست دەگرێت بۆ ئەوەی ئەو منداڵانە نەبینێت کە یاری تۆپی پێ دەکەن، شوێنەکە ڕێگای هاتنەوەیە لە وانەی مۆسیقا بۆ ماڵەوە، کاتەکەش ئێوارانە و کە لەدوای دەوامی خوێندنگا یاری دەکەن، پاڵەوانەکانیش هەموو ئەوانەن کە لە کاریکاتێرەکەدا دەرکەوتوون، بەتایبەتی دایك و کوڕەکەی، کە دوو پاڵەوانی بنەڕەتین لە کاریکاتێرەکەدا، بەمجۆرە دەستکەوتنی هەواڵ لە هەموو کاریکاتێرەکاندا بەدیدێت، کەوابێت کاریکاتێر ئەرکی هەواڵیی بەجێدەگەیەنێت، دوایش باس لە هەواڵ لە کاریکاتێری

پۆرترێتدا دەکەین.

فەرموودەکانی شیعری بێگەرد ... سەباح ڕەنجدەر

1

شاعیر لە خۆڕسکییدا خەسڵەتی یاخیبوونی لەناوەوە ڕسکاوە و مانا و تۆڕی پێکهاتە و یەکێتی هەستەکانیەتی، بەڵام خۆسڵێتی پێشمەرگەی نییە. من قەت قەڵەمم نەکردووەتە چەك. شیعر بەرەو قووڵایی دەبێتەوە و وزە و درەوشانەوەی هەموو نووسینێکە، تەواوکەری پڕۆژە ڕۆشنبیرییەکان و قەوارەیەکی سەرتاسەرییە.

2

لە شیعری بێگەرددا شاعیر دەبێتە ڕوخسارێکی کارای گەردوونیی، پەیوەندی بە تاکە شوێنێکەوە نامێنێت، دەچێتە ناو هێما و زاراوە و بنەڕەتەکانی تەواوی بوون و جیهان و خەون و چییەتی مرۆڤەوە. توانای بەدیهێنانی خەونی تێدا پەیدادەبێت، خەون و بەدیهێنانی بەهای ڕۆحیی و گەردوونیی بوون.

3

هەموو قوتابخانە شیعرییەکان لەناودەچن، تەنیا شیعر خۆی، گەوهەری گەوهەرەکان دەمێنێتەوە. کە بیر لە قوتابخانە و ڕێباز و تەوژم و جووڵانەوە جیاجیاکانی شیعر دەکەمەوە. تەوژمی هەستیی و خەونییم لە وانی دی پێ باشترە. لەواندا دەتوانم بچمە سەر پایەی خۆم و خەم بنیادبنێم و هێز و وورەیان لێوەرگرم و جۆش بگرم، جۆشگرتن لە گۆڕان و داهێنان. هەر کارێك بە وردی و وریایی ئەنجامی بدەی فیداکاریی دەوێ و لەناوی دەدرەوشێیتەوە.

دەنگی دەرەوە ناتوانێت ناوەرێکی ناخ بناسێنێت، یان بتاسێنێت. چەمکی بەختیاریی ئەدەبی لەناخمدا دەخەمڵێنم و بە مۆرکی هونەریی خۆی لەگەڵیدا دەمێنمەوە و دەبێتە بنیاد، بنیادی جوانی ڕەسەن لە

زەینمدا.

4

لە ئەزمـوونی مـنـدا ئەمە ڕووینەداوە و نەمویستووه ئەفسانە تێکبشکێنم، بەڵکو ویستووم□ ل□ □□گای زمانی ئەفسانە و جیهانبینی ئەفسانەییەوە ڕایەڵ و تانوپۆی بۆ ئاستی بەکارھێنانی ڕووداوێکی هاوچەرخ بچنم و بەرزی بکەمەوە و بەکاریبھێنمەوە. ئەفسانە پێویستییەکی ناوکییە وزەی شاراوەی شیعر ئاشکرادەکات، پاشان بۆ کارامەیی بەکارھێنان پێویستی بە ئاگایییەکی ھۆشمەندانەیە، هەرچەند دەچمە ناو ئەزموونەوە ئەفسانەم ڕوون و قووڵتر لا کۆدەبێتەوە و ھەڵکۆڵینی تێدادەکەم و واقیعی تێدا دادەڕێژمەوە.

لە دەقدا ڕوودەدات بینین جێگۆڕکێ لەگەڵ وزەی ئەفسانەیی بکات، یان بەپێچەوانەوە. گۆران لە دەقی: (زەنگی پەستی)دا، منی بەجێگۆڕکێکردنی بینین بۆ وزەی ئەفسانە و لێدانی دەماری زمان مووتوربە کرد.

هیچ شیعرێکی داھێنراو لە وزەی ئەفسانە خاڵیی نییە. ئەم شیعرە بە نەمریی دەمێنێتەوە، ئەفسانە وزەی نووسینی بەرزکردبێتەوە تا ئاستی ڕەسەنی و زیندوویی.

5

زمان ھۆکاری دەربڕینی شتە ناوەکی و زەینییەکانی شیعرە، شیعریش ڕێبازی ژیان و بیرکردنەوە و ئامانج و چارەنووسمە، مامەڵەم لەگەڵیدا خۆشە و حەزدەکات لەبەر ڕۆشنایدا ببیندرێت. لە ژیاندا لە بڵاوکردنەوەی شیعرەکانم زیاتر هیچم نەویستووە، بوێر و بێباکیش بوویمە تەنیا جارێکیش نکوڵیم لە ڕاستی و ڕاستگۆیی نەکردووە و وەك پارتیزانێك ڕووبەڕوو جەنگاوم، قەتیش نەکەوتوومەتە ناوبژی و گونجانێك. هەمیشە لە بەرەی ئێستێتیکادا بە وریاییيەوە وەستاوم و ناپاکییم لەگەڵ بەهرە و توانای خۆم نەکردووە.

شیعر هەژارە و زۆریش بەھێزە، بە مردن دەورەدراوە. باوکم بە هەژاری مرد، دایکیشم. لە مندا دەرکەوتنەوە و ماونەتەوە و تێکەڵ بە حاڵەتی نووسین و یادەوەری نووسین بوون. حاڵەتی نووسین هەستکردنە بە کرانەوەی گەردوون، بە سەرەتای دووەمی ناودەبەم، شتە جوانەکانی ماونەتەوە شیعری بێگەرد لە دیدێکی تەواو ئێستێتیکییەوە پاراستوویەتی و کردوویەتی بە مایەی ڕەزامەندی و نموونە. دەمەوێ

لە ڕێگای هێزی دەقەوە پەیوەندییەکی هەقیقی دابمەزرێنم و لە پاراستنی شتە جوانەکان نزیکببمەوە.

6

گۆران و ئەنوەر قادر محەمەد و جەلال بەرزنجی …. تاد، نوێبەخشییان لە زەینی مندا شێوەپێدا و ناوەندێکیان پێبەخشی، ناوەندی نوێبەخشیی، لە نوێبەخشیی ئەواندا، نوێبەخشیی خۆم کەشفکرد و پەرەم پێیدا. ئەوەی نووسیومە کاتێك دەزانم نوێبەخشییە، کە توانیبێتم بە پێی زمانی تێدا دووبارەبکەمەوە و بیکەم بە هەوێنی زەینیی. کە توانیم بە پێی زمانی تێدا دووبارە بکەمەوە و کردبێتمە هەوێنی زەینیی، ئەوجا دەزانم نوێبەخشییەکی بێگەرد و هەستکردن بە ئازادی بووە، ئازادی منە، واتە: نهێنی مەوداکانە. نوێبەخشیی ئازادییەکی شاراوەیە، مێشکی نوێبەخش، مرۆڤ بە بەهرە ئێستێتیکییەکانی دەدۆزێتەوە و دەناسێت، کە داهێنەری جیهانبینییەکی خۆبینینە و نوێبەخشیی لەناو دڵی وشیار و پڕ ئاگایدا کاری خۆی کردووە.

7

شیعری من ڕووبار نییە، جێگەڕێیەکی باریکە، خاڵیی نییە لە خوڵەی پاراو، ئەم خوڵە نەرمە سەرڕێژە لە جیلوەی هەقیقەتی بوون. هەقیقەت ونە، پرسیارە، لە وەڵام گرینگترە. دەنگی مەوداکانە لە هەستەکانی شاعیردا دەخرۆشێت و گوڵمان لێی دەبێت. گومان و دوودڵییەك لە نێوان واقیع و خەیاڵ، لە ڕێگای ڕستەی لێکدراودا پیشانی وەرگر دەدات، وام بیرکردووەتەوە هەندێك باڵی خەیاڵ دەچێتە ناو واقیع و هەندێ وردەکاری واقیعیش وەك خەیاڵ ڕەشکەوپێشکە بە بینین دەکەن، زەینی وەرگر لە ڕستەی سادەوە بەرەو ڕستەی لێکدراو دەبەن.

بوونی هەموو شتەکان: دەریا، ڕووبار، کانی، جێگەی باریك …. تاد، پیرۆزن. ئاشقانە دەڕوانن و دەیانەوێ ژیانیان دەسکەوێت و سادەیی شتەکان بناسن. شیعری بێگەرد لە کۆتایی خۆیدا گوێڕایەڵ و وابەستە نییە، نە بە خەیاڵ، نە بە واقیع، نە بە ئەفسانە و ئایینەکان …. تاد، جگە لە شیعرییەتی پێ.

8

گۆشەگیرییەکی وشیاریم هەڵبژاردووە. بۆ ئەوەیە زیاتر لە شیعرەکانم وردببمەوە و سەرنج نەخەمە سەر شتی تر، یان ئەو شتە لابەلایانەی شیعر هەڵدەبزرکێنن. بۆ ئەوەی هەڵنەبزرکێی دەبێ

دووربکەویتەوە و نامێبیت. (ئەحمەدی مەلا) وەك نموونەی باڵا وەردەگرم، ئەگەر گۆشەگیری وشیاریی هەڵنەبژاردبووایە و لە مۆتەکەکانی ئەدەب دوورنەکەوتبایەوە شاکارێکی وەك: (کتێبی شیعر)ی پێشکێش بە مێژووی داهێنان نەدەکرد.

9

شیعر لە یەکەم ڕەشنووس و یەکەم پاکنووسیەوە تەواودەبێت، لە هەمان کاتیشدا قەت تەواونابێت، بیرکردنەوەیەکە داوای بەردەوامبوون دەکات. شیعرێك پێش سی ساڵ نووسیبێتم، هەر جارێك گەڕابمەوە سەری گۆڕانێکم تێیدا کردووە. ئەم دەستکارییە نەبوونی دڵنیایی نییە، هەوڵە بۆ گەشەپێکردنی. ساتی شیعر پەیوەندی بە دەروون و زمانەوە هەیە. ڕێکەوتبووە لەکاتی ڕۆیشتنم لەسەر شەقامدا، ڕیتمی ڕۆیشتن یارمەتیداوم بۆ گۆڕینی ڕستە و وێنە، چونکە ئەم ساتی شیعرییە بیرکردنەوەی ڕابردووی زیندووکردووەتەوە و گەیاندوومیەتەوە ساتی نووسینی ڕەشنووسی یەکەم. ئەم حاڵەتەش ڕێخۆشکەر و یارمەتیدەرە بۆ دەستکاریکردن و بەیەکگەیشتنەوەی ئیلهام و وروژان. لێکۆڵەر ئەم کردەیە بە خراپ لێکدەدەنەوە و دەڵێن ڕەوتی پێشکەوتنی شاعیر دەکەوێتە نادیارییەوە.

لێکۆڵەر دەتوانێت لە هەر دەستکارییەکدا جۆرێك ببینێت. کامە بینین لە میتۆدی ئەو نزیکە، میتۆدی خۆی لەمیاندا تاقی بکاتەوە. شیعر لە منداڵدانی کات لەدایکدەبێت و ئیدی لە دەستکاری بەردەوامیدا گەشەدەکات. شیعر ڕوویەکی نەزاندراوە.

10

خانەوادەکەم وەك هەر خانەوادەیەکی چینی هەژاری ناو کۆمەڵگای کوردی، دەیانویست کوڕەکەیان ببێتە فەرمانبەرێکی خاوەن: سایە و مایە و پایە. منیش هەموویانم ڕەتدەکردەوە، هەڵبژاردن و کێششم تەنیا بۆ ئەوە بوو، ببم بە شاعیر، شاعیریی لە هەموو شتێك زیاتر کێششی دەوێت. شاعیریی بوون کەسایەتییەکی پەتی و پتەو و مرۆڤبوونەێ، هەوا و هەناسەی پاراوی بە ئازادی تێدا هەڵدەمژم. وابزانم لە هەڵبژاردن و کێششمدا لە قوتابخانەی ئەشق خوێندم و نیشانەم لەبەر ئاوێنەی ویست داناوە. شاعیریی بوون ڕووداوێکە دڵنیایی لێ نەسەندوومەتەوە، بەردەوام لەگەڵ کەسە خەڵقکراوەکانی ناو خەیاڵی خۆم قسەدەکەم.

ئێستا دوای نیو سەدە زیاتر لە تەمەن، منداڵەکانم لەڕوومدەدەن تێ

باوکێکی: بێباك، یان کەمتەرخەم، یان تەمبەڵ بوویت. ئەگینا بۆ نەتدەخوێند، دەبووایە بتخوێندبووایە …. تاد، منیش هەمیشە دروشمی ژیانم: خوێندن بۆ بڕوانامە و سایە و مایە و پایە نەبوو، بەلامەوەش هیچ گرینگ و مەبەست نەبووە، چی لەوە خوێندەوارترم ناکات، چەند نامەیەکی ماستەر و دکتۆرا لەبارەی بیری منەوە نووسراون و لێکۆڵەرانیش هەڵوەستەیان لەبارەی ئەزموونی شیعریی من کردووە. خوێندنەوەی ئەدەبیات ئەزموومێکی ئارامبەخش و خاڵی سەرنجڕاکێشانی من بووە و هەستی بەرپرسیاریەتی لا دروست و بەهێزکردووم، لە ساتی ئەم بەرپرسیاریەتییەدا ڕوون و بەئاگام.

شیعر پایتەختی ڕووناکی هەموو سەردەمەکانە. لەو پایتەختە بە کێشێکی تەواو ئازاد دەژیم، بەڵام وەك گەڕان و گەشت: ناوچەییەکی پەتیم. لەڕووی خۆشگوزەرانی و ویستی منداڵەکانم، دان بە هەڵەکانم دەنێم و قبووڵیان دەکەم: بێباك و کەمتەرخەم و تەمبەڵبووم.

11

شاعیری بێگەرد کەسایەتییەکی بەهێز و سەربەخۆیە، شاعیری بوونە، دەنگی مەوداکانی بەدەستهێناوە، پەیبەر و پەیپێبراوە، بەرانبەر بە سیستەمی ناڕێك وەستاوە. شیعرەکانی زەینێکی ڕوون و تیژیان داوەتێ و ژیاننامەیەتی، تیزابی بە چاوی شمشێری دیموکلیس داکردووە. شیعر بوونەوەرێکە زوو شەڕی خۆی لە پێناو دادپەروەری خۆی دەکات و تۆڵەی وەردەگرێتەوە.

شاعیر بەدەر لە شیعرەکانی دەبێت کەسایەتی ئەدەبی خۆشی لەبەرچاو بگیرێ و بخوێندرێتەوە. ئارەزوومەندی شیعر هەیە تا ئەوپەڕی چووەتە پاڵ ئایدیۆلۆژیایەکی ستەمکار و جەللادی چەپێنەر، نانی نانی و کاسەهەڵگر و پانیکێشهەڵگر و زەلیل و بەڵێ قوربانە. بە خواستی خۆی بووەتە کێلەی هەموو جەستە گوێ و دەم، دەیەوێت لەناو پرسە تایبەتییە سیاسییەکانیدا شیعریش بنووسێت. لەم حاڵ و بارەدا شیعر دەنگێکی تێکشکاو و سەرێکی کز و جەستەیەکی بێجووڵەیە. نرخ و بەها و مانایەکی نامێنێت، نابێتە تیشکەی سەرنجی خوێنەر و لێکۆڵەر، وەك شاعیرێکی سەربەخۆ بوونی نییە. بۆ ئەواش دەزانێت گلەیی توند لە خوێنەر و لێکۆڵەران بکات نایخوێننەوە، لە ناوەوەشیدا ئەو هەقیقەتە هەناوی لە دەمی دەهێنێتە دەرەوە، کە کەوتووەتە خانەی بێزران و بێبایەخ بوون، ئەو دەربڕینە ئەسك ناشکێنێت. گرەی مێژووی داهێنان دەکاتەوە.

20/3/1984 لە یانەی مامۆستایانی هەولێر، یەکەمجار بە بەزم و ڕەزمی سروودی نەورۆزەوە چوومەسەر مێزی خواردنەوەوه. لەگەڵ: مەحموود زامدار، مستەفا پەژار، خالید جووتیار، دکتۆر ئازاد حەمە شەریف، بورهان ئیبراهیم یەعقووب. زامدار گوتی: یەکێکی تریشم کردە عەرەقخۆر و ناوی هاتە ناو لیستەوە، لەدایکبوونی ڕاستەقینەت ئەو ڕێکەوتەیە یەکەم پێکی تێداهەڵدەدەیت و بەسەر گەنجینەی داهێنان و نوێبەخشی دەکرێیتەوە‌.

پێکیان بەرزکردەوە گوتیان: بە میوانداری شاعیری لاو سەباح ڕەنجدەر، منیش دەنگی خۆم هەڵێنا و گوتم: لە گەشانەوەی شیعری گرینگ. بۆچوونەکەی منیان پەسەندکرد، هەر پێنجیان پێکەکەیان دانایەوە سەر مێز و دووبارە بەرزیان کردەوە. بە کۆرس گوتمان: لە گەشانەوەی شیعری گرینگ. دوای هەڵدانی یەکەمین پێك خالید جووتیار گوتی: پێشبینی دەکەم ببێتە شاعیرێکی تەواو داهێنەر. مستەفا پەژاریش بە ڕەشبینیی و بزەیەکی تەوساوییەوە گوتی: وەی نایبینی. کتوپڕ لە شوێنی خۆمدا تاسام و برادەران دایانە قریوەی پێکەنین.

دوای بیست و چوار ساڵ تێپەڕبوون بەسەر دانیشتنەکەدا، خالید جووتیار ئەزموونی خوێندنەوەی خۆی لە ژمارە (130)ی 5/3/2008، گۆڤاری (ڕامان) بە ناونیشانی: (شیعر و تازەگەریی و کەلەپوور) نووسیوە و لەناو ئامازە و نیشانە و هێماکاندا، ئامازەی بە بەدیهێنانی پێشبینییەکەی داوە.

دانیپێدادەنێم ئێستا و ئەوسا پەیم پێنەبردووە ئەم دوو بۆچوونە بە کوێ گەیشتوون، بەڵام درۆ باش نییە، هەمیشە خستوومیانەتە دۆخی پرسیار لەخۆکردن و مووچڕکی ترسیان لە جەستەمدا هێشتووەتەوە، نموونەی باڵای شیعری بێگەردیشم ل□ بەرچاوە، هەقیقەتی ڕۆحی خۆمی تێدا بەرجەستە بکەم و شتە گرینگ و کاریگەرەکانی خۆم بە ئەویدی ڕابگەیەنم.

لە ژمارە (68)ی ئەیلوولی 1988، گۆڤاری (کاروان)، مستەفا ساڵح کەریم چیرۆکێکی بە ناونیشانی: (پیرمامەند) بڵاوکردەوە. ڕامانی سەرەکی چیرۆکەکە ڕاگواستنی گوندەکانی کوردستان بوو، چیرۆکەکە کاریگەرییەکی قووڵی لەسەر باری دەروونی مندا هەبوو. یەکێك بووم لە ڕاگواستراوەکان و برینی ڕاگواستن لە من و بنەماڵەکەمدا

گەرمبوو، بەردەوام خوێنی لەبەر دەڕۆیی. غەریب و بێپەنا مابووینەوە. بە ژیانی ڕۆژانە و نان و ئاوی مەمرە و مەژی ڕازی بووین. بە خوێندنەوەی، وامزانی گوندەکانم هەمووی بەدەستهێناوەتەوە و زەوی جیهان هاتووەتەوە ژێرپێم، بە شوێنی مووتوربە کردمەوە. لەوساوە لە خۆشحاڵی و چاوەڕوانی ڕێکەوتێك بووم، چیرۆکنووس ببینم و لە پاداشتی ئەم چیرۆکە دەستی ماچ بکەم. ئەو دەستانەی لە خۆشحاڵیی ئەدەبدا ماچی دەکەیت، وادەزانی دەستی خدری زیندەیە و ئێسکی تێدانییە. من داهێنەرانی زمانی خۆم تا ئاستی ئەشقی خودایی خۆشدەوێ. چەندان جار وێنەی داهێنەرانی زمانی خۆم لە ڕووی ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا ماچکردووە.

لە یازدەمین فێستیڤاڵی گەلاوێژ، لە 22/11/2011 لە حەوشەی هۆڵی تەوار لە سلێمانی، دووراودوور بینیم. شەرمم لە شکۆی کرد بچمە خزمەتی و خۆمی پێبناسێنم و باسی کاریگەری چیرۆکەکەی بۆ بکەم. بۆ ئێوارەی 24/11/2011 دکتۆر بەرهەم ساڵح میوانانی فێستیڤاڵی لە: (یانەی کۆمەڵایەتی) میوانداری کرد، میوانەکان لە نهۆمی دووەمدا بوون. چیرۆکنووس لە نهۆمی یەکەم لەبەردەم پەیژەکە پیاسەی دەکرد و وەك زاوا ڕێکپۆشبوو. منیش لەسەر پەیژەی نهۆمی دووەم چاودێری و چاوەڕوانم دەکرد سەربکەوێت و بوێری و بێشەرمی ئەوەم تێدابێت خۆمی پێبناسێنم و دەستی ماچ بکەم.

من لە تای چ تەرازوویەك گەوهەری خۆم دەکێشا و چیرۆکنووس لە تای چ تەرازوویەك تاسەی خۆی دەشکاند. لەپڕ چیرۆکنووس شڵەژا و بۆینباخەکەی ڕێکخست بۆ خۆئامادەکردنێك پێیەکانی لە کاشی خشاند و بە پەلە ڕایکرد، دەستەودامەنی دکتۆر بەرهەم بوو، بە دەست لەسەر سینگ و خۆشدووییەکی ناپێویست پێشی کەوت، فەرموو فەرمووی لێکرد تا گەیاندی بە نهۆمی دووەم و ناو میوانەکان، لەسەر مێزی بە میکرۆفۆن ئامادەکراو یەك کورسی لە تەنیشتی دانیشت، کە تەرازووەکەم دیت لاسەنگ بوو، ئەوجا بیرمکردەوە خۆم لە کوێدا بووەستم و داهاتووی ئەدەب بپارێزم. واقیع کتێبێکی کراوەیە هەریەکەمان بە جۆرێك دەیخوێنینەوە و هەمووشمان سوودی لێوەردەگرین.

25/11/2011 فێستیڤاڵ تەواوبوو، میوانان هەریەك بەلایەکدا پەرتبوون. بۆ بەیانی لە شیرینی: (تۆفیقی حەڵواچی) چەند جۆرێك شیرینیم بۆ منداڵەکانم کڕی و گەڕامەوە هەولێر، بەدرێژایی ڕێگا خوێنی دەمارەکانم دەکوڵا، کە گەیشتمەوە ماڵەوە شیرینیەکەم دایە دەست منداڵەکانم، پێش ئەوەی پشوویەك بدەم، چوومە ناو کتێبخانەکەم کۆچیرۆکی: (ڕەشپێشێکی جیهانی چوارەم)م دەرهێنا و لە پێش دەرگای

حەوشەم دانا، بەڵکو کەسێك لەگەڵ دەستی خۆیدا هەڵیگرێتەوە و بیبات، لە کاتێکدا زۆر هۆگری چیرۆکەکان ببووم و چووبوومە کرۆکیانەوە.

14

شیعر جیهادە، مێژوو لە خۆت و لیخنیی پاکدەکاتەوە. چوومەتە بەرەی جیهاد. دڵنیام کەس ناکوژم، بەڵام خۆم شەهیددەبم.

15

ئەو نووسینەی لە ئەدەبدا بۆ شیعر ناسراوە، گرینگ شێواز و تێگەیشتن لە شێواز و ماك و ڕەگی مێژووییەکەیەتی، چونکە نوێبەخشیی مەیلێکە بۆ هیچ شێوەیەك نوێ نییە و یەك سەردەمی نییە، مەیلێکی خۆڕسك و بەرپرسیاریەتییە لە داهێنەردا.

بە شێوەیەکی بەردەوام لە هەموو سەردەمەکاندا دووبارەبووەتەوە و دووبارەدەبێتەوە و دەبێتە دیاردەی مێژوویی و پەرەسەندنی مێژووی داهێنان، ئەگەر بۆ دیاردە مێژووییەکانی ئەدەبی خۆماندا بچینەوە و دەستنیشانیان بکەین دەبینین:

بابا تاهیر و نالی و گۆران .... تاد، هەریەکیان نوێبەخشی سەردەمێکن و شتێك لە داهاتوویان هەڵگرتووە، پرسیاری ڕەگوڕیشەیی و گشتگیریان کردووە و دیاردەن. مەیلی دووبارەبوونەوەی نوێبەخشین، نهێنی بوونیان لە مەیلی دووبارەبوونەوەی نوێبەخشی و پرسیاری ڕەگوڕیشەیی و گشتگیری وەرگرتووە، هیچێکیان کانی بەر لە خۆیان کوێرنەکردووەتەوە و کانی دوای خۆشیان شێلونەکردووە، بەڵکو ئاوێکی پاراویان بۆ دەستەبەرکردووین بۆ خواردنەوە و دوا شووشتنمان بشێت و شتێك لە داهاتوویان تێدایە. هەر شیعرێك شتێك لە داهاتووی تێدانەبێت، هیچ مانایەکی نابێت.

16

بەو زمانە دەنووسم، هەستی پێدەکەم و پێی دەژیم. بیرکردنەوەیەکم، وەك هەوڵ و هەنگاو لە خۆمدا جووڵاندووە، تەنیا لەم دەستپێکەدا شیعری هاوچەرخ لەدایکدەبێت و جۆرە هاودەمییەکی شێواز و پەنجەمۆر دروستدەبن و هاوسەنگ یەکتری ڕادەگرن.

17

شیعر وەك ناسنامەی دنیا خۆی پێناساندم، ناسنامەیەكی بەختەوەر. لە شاكاردا ناساندنی خۆی دووبارەدەكاتەوە. بۆ دۆزینەوە، تەم لەسەر جیهانێك لادەدات، كە ناساندن ئاماژەی بۆدەكات.

18

لێكۆڵەری ڕاستەقینە نووسەرێكی داهێنەرە، ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە بنچینەكانی كاری داهێنانەوە هەیە، بەرەو بەهای بابەت و ئێستێتیكا ڕێنماییمان دەكات. ئەمیش لە سنووری بیركردنەوە و دادپەروەری و زانینی خۆی بەرهەمێك دادەهێنێ، بەرهەمەكەی لە خزمەتی بەرهەمی یەكەمدایە. سێبەری یەكەم نییە، ڕووناكی دووەمە. خۆی داهێنەرە و بەرهەمەكەشی داهێنانە. خوێنەری نموونەییش داهێنەرە. لێكۆڵەری ڕاستەقینە وادەكات خوێنەری نموونەیی ببێتە نووسەری دووەم، یان لێكۆڵەر ناوەندە لە نێوان نووسەر و خوێنەردا.

لە جێگایەك خوێندوومەتەوە بۆ هەر نووسینێك دوو نووسەر هەیە:

یەكەم: ئەوەی بەرهەمەكەی داهێناوە.

دووەم: خوێنەرەكەیەتی، خوێنەری نموونەیی.

زۆر بەوریاییەوە گوێ لەو باسانە دەگرم، كە لە بەرهەمی مندا دەبنە باس، ئەگەر لەگەڵ بیروبۆچوونەكانیشیان نەبم، پەیوەندیم لەگەڵیاندا پەیوەندییەكی سروشتی و مرۆڤانە دەبێت. لێكۆڵەر هەقی هەموو بیروبۆچوونێكی هەیە، كە لەناو دەقەكەدا هەستی پێدەكات و بیری بۆی دەچێت. بیروبۆچوونی لەبارەوە دەرببڕێت. ڕەنگە بیروبۆچوونی نەچێتەوە سەر كرۆك و ماكی بیروبۆچوونی نووسەرەكەش، ئەمە ئەوە نییە لێكۆڵەر بە كەمزان و كەمدەست و ناتێگەیشتوو تاوانبار بكەیت.

نموونە: ئەدیب نادر، باسێكی بەجیهانبینییەكی پڕ و هەڵگری لێكدانەوەی جیاجیا و میتۆدی هەمەلایەنەی لەبارەی ئەزموونی من بە ناونیشانی: (كە خەون دەبێتە وێنە، كە خەون دەبێتە شیعر) نووسیوە. لە كتێبی: (گەڕانەوە بۆ ماڵی یەكەم) ساڵی 2014 لە ئەكادیمیای كوردی چاپكراوە، بڵاوی كردووەتەوە.

ڕەتی ناكەمەوە، لەگەڵ بەشێكی بیروبۆچوونەكانیشی یەكنایەمەوە، بەڵام لێكۆڵەرێكی ڕاستەقینەیە و قووڵبووەتەوە، پێی لەسەر زەوی نووسین قایم و جووتە. بیركردنەوەی كەسایەتی ئەدەبیی خۆی، وەك

بەرپرسیاریەتی نووسین و هێزی ئاییندەبینینی نووسین بەکارهێناوە، جیهانبینیی و دیدی منیشی ناسیوەێ. بەرهەمێکی دروستکەری پرسیاری لەسەر بەرهەمەکەی مندا خوڵقاندووە، ئەگەر بیروڕاکەشی وەرنەگرم، هەموو شتێك لەم وەرنەگرتنەدا کۆتایی نایەت. بێ هیچ گومانێك لێکۆڵەری ڕاستەقینە بەشداری کارای داهێنان دەکات، هاریکاری ئەوەشی دەکات بەرهەمی داهێنراو بەرهەمبهێنێت و پرسیارە بوونییەکانی خۆی بکات.

19

شیعر هەوڵدەدا هەوڵێکبێت لە تەواوی بوارەکاندا دانپیانانبێ بە ژیان، یان ئاشکراکەری ژیانی تایبەتی شاعیر، کە ژیانێکی قووڵ و ڕوونە، شیعر خۆی شاعیرەکەیە. ئەو ماوە دیاریکراوەی دەژین دانپیانانە بە ژیان. مردن کامڵبوونی مرۆڤە. دێنایدێن، کە دێت وەرتدەگرێ زاوزێکردنی بوونە. کارتێکردن و کارتێکراوە، دایك و ڕۆڵەی زیندووی بوونن.

شیعری بێگەرد بەخۆی زانیوە و بە شێوەیەکی سروشتی بژێوی ڕەوای خۆی، نەك سواڵ لەم زاوزێکردنەی بوون وەردەگرێت، ئەگەر ئەدەبی ئێستێتیکی نەبووایە مرۆڤایەتی لایەکی بەتاڵدەبوو، یان لایەنی کەم شتێکی گرینگی کەم دەبوو، یان هێڵی بیرکردنەوەی دەگۆڕا و هێماکانی زەوی زیاتر ئاڵۆزدەبوون.

لە ئێستادا، کە ئەزموونی نووسینم سی و پێنج ساڵی جێهێشتووە، نووسین بۆم بووەتە ناوچەیەکی ترسناك و چوونە ناوی ئێجگار سەخت و بە ئازار بووە. لە ڕێکخستنی وشەدا و کاریگەریی دەنگێك بەسەر دەنگێکی دیدا هەستەکانم دەردەکەون، ئێستا زۆر هەستیارم بەرانبەر دەرکەوتنی هەستەکانم و ئەو وشانەی ڕستەیان لێپێکدەهێنم و دەیانکەم بە وێنەی ئێستێتیکی.

من تەنیا لە خوێندنەوەی دەقی ئێستێتیکیدا دەدرەوشێمەوە و ڕۆڵەی بچووکی ئەدەبی ئێستێتیکیم، بە تەواوی بوون و هەستەکانمەوە پەیوەستم پێیەوە و لە خولگەکانی دەخولێمەوە. هەناسەیەکی ڕوون و قووڵ لە نێوان ئەزموون و زماندا ڕامدەگرێ و دەیخۆمەوە، ناسنامەی بوونی خۆمی لێوەردەگرم و بە دەستمەوەی دەگرم، دەستم لە گۆزەی شەرابی خودایی هەڵدەهێنم و ناوچەوانمی پێ تەڕدەکەم.

20

لەو تەمەنەی هەستم بە مرۆڤبوونی خۆم کردووە، چێژی وشەم دۆزییەوە و تێیدا مەست و شاگەشکە بووم. مەنەلێژی ناوەکی، واتە: مەنەلێژی ناخی بیرکەرەوە. لەناو شیعردا لە جەنگ و گەشتێکی شادیبەخشی بێپایاندام لە بەرەنگاربوونەوەی نائومێدییدا. جەنگ و گەشتەکەم لە فەزای پرسێکی بنەڕەتییە، پرسی شیعر. هەر کاتێك بە ئومێد و شیعر بگەم و بارەکانی زەین بخەمڕێ، جەنگ و گەشتەکەم کۆتایی دێ. دووبارە نەخشەی جەنگ و گەشتێکی دی دەکێشمەوە. جەنگ و گەشتی یەکەم ئاشقبوونم بە ئومێد و شیعر بۆ بەهای بزربوون لەناو فەزایدا، گوێگرتنەوە لە یەکەمین مامۆستای زمانی دایك بۆ گەرمکردنەوەی بەهرەی یەکەم ئەشق و ئاشقبوونم بە گەشتی شاعیرانی داهێنەر و ئاشنابوون بە پەیامی یەکتری و دۆزینەوەی خەسڵەتی ئەفسوونی شیعرییەت و خەمڵینی زەین.

21

زمان ئاسۆی گەردوونیی هەیە و مرۆڤیش لە نێوان زمانە هاوبەشەکان دابەشکراوە. شیعر پانتایی زمان تێناپەڕێنێت، بەڵکو دەیکاتە هونەری زمان. لە شیعری بێگەردا پرسێکی گرینگ ڕۆڵدەبینێت، زمان دەبێتە هونەری زمان، هەروەها شیعریش دەبێتە هونەری زمان. بۆ هەر وشەیەك زیاد لە مانایەك پەیدادەبێت و سروشتییانە هەڵدەقوڵێت، لە زمانی زانستدا یاری بە مانای وشە ناکرێت، واتە: وشە یەك مانای هەیە و بەس. لە شیعری بێگەردا زمان بە پەنهانی نامێنێتەوە و بە لێکدانەوەکانی دەوڵەمەنددەبێت و دەبێتە ئەزموونی شاعیر و ناوەندی مانا، ئەزموونی شاعیر و ناوەندی مانا هەر لە لەدایکبوونی مرۆڤی ئاساییەوە تا لەدایکبوونی خوداوەندەکان درێژدەبێتەوە، یان لە مردنی مرۆڤی ئاساییەوە تا مردنی خوداوەندەکان، واتە: سەرەتا پرسیار لە کۆتایی دەکات و کۆتاییش پرسیار لە سەرەتا دەکات، وەڵامەکان شیعری بێگەردن و سنوورەکانی ئەندێشەی شاعیر بەرزدەکەنەوە و دەستنیشانی دەکەن.

22

لە زماندا نهێنییەك هەیە، پانتاییە جۆراوجۆرەکانی بوون گەڵاڵەدەکات تەنیا شیعر دەتوانێت دەستی بۆ ببا و دوو ئاسۆی کارای تێدا تێکەڵاوبکات.

یەکەم: ئەو ئاسۆیەی ژینگە دەیخوڵقێنێت، زمان توانای پەیپێبردنی هەیە.

دووەم: ئەو ئاسۆیەی شیعر دەیخوڵقێنێت، بە چەشنێکی زمانەوانیی، دڵخگۆڕین دەکات.

شاعیر نیشتەجێی هەردوو ئاسۆیە. ئاسۆی یەکەم بە تەواوی توانا مانایيیەکانیەوە ئامادەیی لە ئاسۆی دووەمدا هەیە. ئاسۆی دووەمیش بە تەواوی جیهانبینییەوە ئامادەیی لە ئاسۆی یەکەمدا هەیە. تواناکانی زمان تێیاندا فەراهەمدەبێت و درێژە بە هێزی زمان و ڕێگاکانی بینینی جیهان دەدات و هێما ئافرێنەرەکان زمان دەیانکاتەوە.

23

شیعر هۆکارێکی سەرەکییە لە بوونی مرۆڤدا. مرۆڤیش خوێنەری کۆی شتەکانە، کەواتە: شیعر ئەگەر چەند کەسانێکی وریا و بەئاگا و بژاردە بیخوێننەوە، ئەوە شیعرێکی بە خوێنەرە. بەدحاڵیی و خۆهەڵخەڵەتاندنێکی کوشندە لەناو بەشێك لە ئێمەمانان پەیڕەودەکرێت. خۆماتدان لەژێر ئەم پرسیارە بەتاڵەی هەر شیعرێك نەیتوانی لە سەردەمی خۆیدا خوێنەر پەیدابکات، ئەوە شیعرەکە لە ئاستێکدایە و خوێنەریش لە ئاستێکی نزمتردان، یان لە سەردەمێکی پێشکەوتووتردا خوێنەری ڕۆشنبیرتر پەیدادەبن و دەبنە خوێنەری ئەم چەشنە شیعرە. ئەم جۆرە تێڕوانینە هێرشکردنە سەر شیعر و سووکایەتیکردنێکە بە خوێنەر، دەرهاوێشتە و کاردانەوە و تێڕەسەندنەوەی ئەوەیە، کە خوێنەر بەلایەوە ناون و نایانخوێنێتەوە.

ئەگەر شیعرێك لە سەردەمی نووسینیدا نەیتوانی خوێنەری وریا و بەئاگا و بژاردە بۆ خۆی پەیدابکات، لە هیچ سەردەمێکی تردا ناخوێندرێتەوە، لەگەڵ ئەمەشدا بڕوام بە دیاردەی دەگمەن و ناوازە و سەرپەڵ هەیە.

مەحوی، گۆران، دیلان .... تاد، شاعیری بە خوێنەرن، ئەمانە لە ڕۆئیا و شیعرییەتدا لە ورووژان و ڕاکێشانی جادوویی و جاویدانیدان، بە خاڵی بەیەکگەیشتن گەیشتوون، بەیەکگەیشتنی شیعرییەت و خوێنەر، هەستدەکەیت هەموو شتێکیان بینیوە، سوودیان لە کەشوهەوا و هێما ئەفسانەیەکانیش وەرگرتووە و نیگەرانییەکی داهێنەرانەیان تێدایە . با هەل و بوارێك وەربگرین و بچینە ناو شیعرییەتی ئەم سێ دەقەوە:

یەکەم: ئەوی ئەمڕۆ بە دەوری تەختیایە هەلهەلەی مەخلووق، مەحوی.

دووەم: دواسەرنج، گۆران.

سێیەم: سێبەری پەرت، دیلان.

لە هەمان کردەشدا دەبیندرێت هەیە نیو سەدەیە پیادەی نووسینێك بە نیازی شیعر دەکات، کەچی من وەك خوێنەرێکی ناوەخن و بەردەوامی شیعری کوردی، ئەوەم ڕووبەڕوونەبووەتەوە یەك دێڕیشی بووبێتە دەقێکی: (چێژ)، یان دەقێکی: (ڕۆئیا)، یان دەقێکی: (مەعریفی). هەر پانتاییەکی سپی کاغەز بە نیازی شیعر، بە ڕەنگێك دابپۆشرێت ئەم سێ خاڵە تێیدا ئامادەبوونێکی بەهێز و پڕ جووڵەی نەبێت، بۆ هیچ چەندوچوونێك لە شیعرییەت بەتاڵە و مێژووی داهێنان فڕێیدەدات و بانگهێشتی ناکات بۆ بینینی جیهان.

نوێبەخشی بناغەدار، بەردەوام لە ڕەگی کۆمەڵگا کاردەکات، کۆمەڵگاش بوونی خۆی دەناسێت و لە دەرکەوتنی بزووتنەوەکان ئاگاداردەبێت، ئەو ڕەگەزانەش دەناسێت کە نوێبەخشی دەگونجێنێت و چالاکی دەکات.

نموونە: شیعری (وەرە خوارێ ئەی خواکەی غەریبان لە کلکەی هەوری ئاڵەوە وەرە خوارێ)ی ئەنوەر قادر محەمەد. فەزایەکی زیندووی هەیە و تا بڕێی ئێستێتیکییە. نسکۆی شۆڕشی ئەیلوولی لە ئەزموونێکی ئێستێتیکی سێبەردار داڕشتووە و باری دەروونیی کۆمەڵگای کوردیی تێدا بەرجەستەکردووە.

بە خاڵی بەیەکگەیشتنی شیعرییەت و خوێنەر گەیشتووە، بەهرەی خۆڕسکی شیعر، بۆ زۆرلەخۆکردن ئافرندوویەتی.

بڕواشم وایە ئەوانەی ڕۆئیا و شیعرییەتیان لا دروست نەبووبێت تەمەنی نووحیشیان هەبێت نابن بە شاعیر. جا گرفت لەوەدا نییە ئەم شیعرە بە خوێنەرە، یان نا، بەو مانا خۆهەڵخەڵەتاندنەی لەناو ئاستنزم و پەراوێزەکان پڕوپاگەندەی کوشندەی بۆ دەکرێت. ئەوە گرفتەکەیە. ئایە ئەم شیعرە ڕۆئیا و شیعرییەت و بنیاد و شێواز و بیرێکە و نیشانە هاوچەرخەکانی تێدایە، یان نا.

من بڕوام بە شیعرییەت و ڕۆئیا و خوێنەری وریا و بەئاگا و بژاردە و ئەزموونی شاعیر و خۆبوونی هەیە.

خودایە، کە هێڵەکانی ژیانت ڕێکخستووم، ئازادیی نووسین و داهێنانت بۆ فەراهەم، پرسەکانت تاوتوێکردووم. بە تەواوی بڕوا و

قەناعەتەوە، ڕۆژی پێنج فەرز خۆم ڕاستەڕێ دەکەم و نوێژت بۆ دەکەم، کە بەسەر ڕەگی درەختی ڕەگ گەیشتووی ناو ئاوی پاراو بنیادتناوم. حەزم لە تەمەندرێژیی نییە، نیو سەدە زیاترە دەژیم. ئەوپەڕی ئاواتمە بچمە جیهانی خامۆشانەوە، ئەو جیهانەی خۆت بانگهێشتیم دەکەیت، بەهەشت. لەوێ ئەو حۆریانەی لە پاداشتی کردەوەکانم خەڵاتم دەکەیت، تا پلەی شیعرییەت بەرزیان دەکەمەوە و بەوپەڕی بەڕێزەوە ڕەتیان دەکەمەوە، داوای دیوانی شاعیرە داهێنەرەکانت لێدەکەم. لەوێ هەموو زمانەکانی دنیا دەبنە یەك زمان و دەیزانم، شیعری هەموو زمانەکانی پێ دەخوێنمەوە، دەست لە هەموو شتێك بەردەدەم، مشوورخواردنی: ماڵ و منداڵ و کەسوکار و نەتەوە و مرۆڤایەتیشم نامێنێت تا پێیانەوە سەرقاڵبم و چاودێری بارودۆخ و جیهانیان بکەم. خۆم تەرخاندەکەم بۆ خوێندنەوەی شیعری بێگەرد، لە شەڕی چاودێری مرۆڤە هەڵبزێکاو و ناخ گەچراوەکانیش ڕزگاردەبم.

ئەو یەکڕوویەی، کە خەسڵەتی بنەڕەتی مرۆڤی ئاشقە، خۆت هەر لە لەدایکبوونمەوە ڕژاندووەتە هەستەکانمەوە، سوپاست دەکەم.

ئەی خودا: من تۆم خۆشدەوێ، قەتیش لێت نەترساوم و لێشت ناترسێم، کە گوێڕایەڵتم: نە لەپێناو پاداشتی بەهەشتە، نە لە ترسی سزای دۆزەخە. تەنیا لە خۆشەویستی خۆتەوەیە و بەس.

کە لە دنیادا بوونێکی بچکۆلەم هەیە قەرزاری شیعرم، ناوەندی ژیانی منە و لەو لەدایکبووم. ئەستێرەی ڕەنگاوڕەنگ دەبینم لە هەموو شوێنێکدا بەسەرمدا دادەبارن. لەسەر زەمین دەبنە قەڵا پاڵیان پێوەدەدەم. گوڵڵەی دووکەڵی مرۆڤە هەڵبزێکاو و ناخ گەچراوەکانیش وەك فسی پێش تەنگاوبوون وایە.

25

هەر دەقێکی جوانی شیعرییم خوێندبێتەوە، توانایەك لە هێڵی بەرزبوونەوەی ناخمدا پەیدادەبێت، کە توانای دۆزینەوە و داڕشتنەوەی سەرلەنوێی ژیانمی هەیە. قەت ئاواتم نەخواستووە من نووسیبوومایە، زۆر بە ڕاشکاوییەوە ناخی خۆم ڕادەگەیەنم: هەموو دەقێکی جوانی شیعریی بە هی خۆم دەزانم، دەچمە ناو کەژاوەی شانازییانەوە و بۆنی خەمی یەکەم و هەستەکانیان دەکەم، دەریام تێدا بزردەبێت.

26

شیعری بێگەرد هەڵوێستێکی ئێستێتیکییە. نابێت تێیبگەیت. دەبێ هەست بکەیت لە هێزی یەکەمدا شتێك هەیە. ئەو شیعرەی لەپێناو گەیاندن، واتە: هێزی دووەم دەنووسرێت، شیعری بێگەرد نییە، واتە: هەستیار و بێدار نییە، گێڕانەوە، یان هەواڵە.

27

مێشکی من چڵکن نەبووە بەو دروشمە باوانەی ناو ڕۆشنبیری ئێمە، داهێنەر لە شێوەی تێڕوانینی داهێنانیەوە کار لە ژیان دەکات و ئێستێتیکا لە مەودای جیاجیادا لە زەینی وەرگر مشتوماڵ دەکات و خاڵ و هێڵ و هێمای دەداتێ، کە ناوکی جیهانبینینی شیعرە.

هەست لە شیعردا کەرستەی پێکهاتە و هێڵە هاوبەشەکان دەستەبەر و گەڵاڵەدەکات، بیری خەمڵیویش لە زەمینەیەکی گونجاودا، واتە: بنیادێکی خەمڵیو سروشتی ناوەوە ڕێکدەخات و خودی ئەزموون پێیدەگەیەنێت.

درەوشانەوە لە دەقدا ڕەنگە ئەوەبێت وێنەیەك دەبێتە ناوەند و لووتکەی دەقەکە، خوێنەر لە ئاستیدا تەواو بێدەنگ دەبێت. ئەو بێدەنگبوونە ئەوەیە دەستی بە قووڵایییەکانی درەوشانەوە گەیشتووە. درەوشانەوە بۆ شیعرییەت زمانی پێوەر و پێوەرێکی کامڵە.

لەو ماوەیەدا، وەختێکی تایبەتی خۆم بۆ: (کۆی بەرهەمە شیعرییەکان)ی ڕەفیق سابیر تەرخانکرد، چاپەمەنی مانگ ساڵی 2016 لە 793 لاپەڕەدا چاپی کردووە، هەروەها: (ڕوانین لە بوولێڵدا)، 22 چاوپێکەوتنی جیاجیایەتی، هەمان چاپەمەنی ساڵی 2015 لە 304 لاپەڕەدا چاپیکردووە، هەروەها: (ئەویننامە) دوا کۆشیعریەتی. هەمان چاپەمەنی لە 98 لاپەڕەدا چاپی کردووە، لەم بەرهەمەیدا ئاستێکی گۆڕان و وەرچەرخانی ڕیشەیی لە بیری ئێستێتیکی، ڕۆڵ دەگێڕێ و ڕۆڵی ئاشکرادەبێت.

لە خوێندنەوەی کۆی بەرهەمەکاندا دیدگایەکی تایبەت و دیاریکراوی لەبارەی ژیان و ڕووداوەکانی کوردستان پێشکێشکردووە. بەو تێگەیشتنەی بۆ شیعرم هەیە، دەتوانم ئەم بۆچوونەم بەڕاست بزانم، ڕەفیق سابیر شاعیرێکە، کەمتر هەستییە و زیاتر فیکریی و سیاسییە، بەڵام لە ئاراستە فیکرییەکەیدا ڕایەڵ و تانوپۆ و هارمۆنی و پێکەوە گونجانێکی لۆژیکێك کارپێدەکات بۆ ئەوەی ئاراستەی ئاسۆیەك بۆ ئێستێتیکا و وتنی بنەڕەتی دەستەبەربکات، کە شیعری بێگەرد لە بوونی خۆیدا قبووڵی ئاراستەی ئاسۆیەك و فیکری کراوە دەکات، بەڵام

قبووڵی ئایدیۆلۆژیای داخراو ناکات.

ئەو درەوشانەوەی ئاماژەم پێی کرد، دەتوانم دەقی: (ئاوێتەبوون) لە کۆشیعری ئەویننامەی بۆ دەستنیشان بکەم، هەروەها لە دوا کۆشیعریدا 29 هایکۆی نووسیوە، لە ماوەیەکی پێوانەییدا، هایکۆ بە شێوەیەکی بەربڵاو، وەك دیاردەیەکی لاساییکردنەوە هاتە ناو شیعری کوردییەوە. شێوازی هایکۆ مەودایەکی کورت و وتنێکی بنەڕەتییەی، دۆخگۆڕینی تێدا ڕوونادات، دەنگێك دەنگێکی دی وەرگرێتەوە و هەستەکان جێگۆڕکێ بکەن، ئاوازی جێگۆڕکێی دەنگەکان لە فۆرمی وشە و چڕیدا ڕێکبخرێنەوە. هونەریترین هایکۆ لە شیعری کوردیدا، کە بە هونەری هایکۆ نووسرابێت: (ڕەفیق سابیر) نووسیویەتی و پرسی هونەری تێدا دروستکردووە.

28

شیعری بێگەرد دەبێ خۆی خوێنەری خۆی دروستبکات و مرۆڤی هاوچەرخی تێدابژی. لە بوونی مرۆڤی هاوچەرخیشدا توابێتەوە. لەم باروبوارەدا ژیانێك لەدایکدەبێت و ژیانێکی تر دەژیێنێت، واتە: ژیانی یەکەم بوونە و ژیانی دووەم بەشێك لە بوونە، کە مرۆڤی هاوچەرخ تێیدا هەڵگر و ئامادەیە و کەرستە و پێودانگی تایبەتی بۆ خوێندنەوە هەیە، خۆی بەرەو ئەو جۆرە شیعرە ڕێنوێنی دەکاتێ.

من لە شیعرمدا هەوڵ بۆ ژیانی دووەم دەدەم. مرۆڤی تێدا بکەمە مرۆڤی هاوچەرخ و پێناسەی کات و شوێنی کردبێت لە توانایدا مابێتەوە. خەسڵەتە سەرەکییەکان، کە دانایی سروشتی مرۆڤە گوزرێکی لە زەینیدا وەشاندبێت، خۆی ئەزموونبکات. پاش جێگیرکردنی وەشاندنەکە. بچێتە ناو پرسی کردەیەکی کتوپڕەوە و لە ئامانج نزیك ببێتەوە و پەیوەندییە ناوەکییەکان، لە دەرکەوتنی زماندا تەواو دیاری نەکا و مەوداکان لە بەهرەیەکی باڵادا بزربکات.

29

شیعری بێگەرد دادوەری ئەم جیهانەیە، لەپێناو زمان و ئێستێتیکادا دەنووسرێت. فیکری سیاسی بەناو هەستەکانیدا دەبا و شەپۆلیان پێدەدا، بەڵام ئایدیۆلۆژیا تێکەڵ دیدی ئەدەبی ناکات و نابێتە وتەبێژی سیاسی. دەزانێت چۆن ئەم کارامەییە ئەمەکدار بکات، ڕۆح و هەرچی شتێك لە ڕۆح بچێت ترپەن بۆ ئەوەی بیرکردنەوە بکەنە پەیژە و نێتە بۆ دروستکردنی وێنە و دەرکەوتەکان و پاراستنی ناسنامەی شاکاری ئەدەبی.

بە شیری دایکم و شیری شیعر بەخێو و پەروەردەکراوم. لە هەموو کات و شوێنێکدا ئامادەیی هەیە و سێبوورییە بۆم. ناتوانم لە فەزای دەرچم، لە ناخمدا پێی دەژیم. بوێری ئەوەی تێدا تاوداوم پرسیار لەبارەی دەرکەوتنی جیاوازییەکان بکەم و هاوکێشەیەکی تەواوی لەگەڵدا دروستبکەم.

شیعر خۆی، واقیعێکی زۆر تایبەتە، بەیانێکە تەواونەبوو. بێدەنگیی لە ناخمدا کۆدەکاتەوە و سەرچاوەی یەکەمین پەرێشانییەکانمە، هەموو پرس و باسەکان دەکاتە هی من. ژیانی شیعرییم، ژیانی تایبەتی داگیرکردووم، کردوویەتی بە وێنەیەکی کراوە و پیشانی دەدا و دەیپارێزێت. کەمێك نامۆیی و تۆزێك دڵەڕاوکێ و هەژانی ترسیشی تێدایە. لەوساوەی تێکەڵی بوویمە و سەرم لەناو هەناویدا گەرمکردووە، لە ناوەوەم بۆ چرکەیەك، چرکەیەکی کەمخایەنیش بێت لە هەست و تێڕامانی نووسین دوورنەکەوتوومەتەوە.

شیعرێك، کە تازە نووسیبێتم، وەك ئەوەی کەسێکی دیکە نووسیبێتی، ئەوە وێنادەکەم لەسەر شانۆ و لەبەردەم میکرۆفۆندابم بۆ خۆم و ئەو بێدەنگییەی لە ناخمدا کۆبووەتەوە، دەیخوێنمەوە. بێدەنگییە کۆبووەوەکە دەکەم بە سەکۆیەك و خۆمی تێدا دووبارە دەکەمەوە. بۆئەوەی بە خۆم بزانم سەرمەستانە وەك شەیداییەکی گەردوونیی بزردەبم و خۆمی لێ ئازاددەکەم، ئینجا شیعرێکی نەنووسراو سەرقاڵم دەکاتەوە. قووڵی و بەخۆداچوونەوەیەك، لە هەست و تێڕاماندا دروستدەکەم بۆ گۆڕینی فۆرم و مانا لە نێوان شیعرە نووسراوەکە، کە تازە خۆم لێی ئازادکردووە. شیعرە نەنووسراوەکە، کە هڵگری بوویمە و بە پێی خۆم بۆی ئامادەکردووە، شوێنێکی لە هەست و تێڕامان پێ بدەم، کە هەست و تێڕامانی نووسین سەرقاڵم دەکات. دەکەومە بارێکی بینین و هەستکردنێکی ناخییەوە، کۆمەڵێك ئەستێرە لە ئاوێکی نزیك و ناسراودا بۆم زریوەیانە و پرسیاری تێڕامان و هەستم لێدەکەن. دڵخۆشی و جوانییەکی تایبەتم دەدەنێ، دڵخۆشی و جوانییە تایبەتەکان وەڵامی پرسیاری زریوەی ئەستێرەکان دەدەنەوە. تین و تاوێکم بۆ زمان تێدا مشتوماڵ دەکات. لە زمانەوەش تین و تاوی خۆشەویستیم پێدەگات و خۆی پێبەخشیوم و خۆمی پێدەبەخشمەوە. جێگۆڕکێ دەکەین، ئەو دەبێتە من و منیش دەبمە ئەو، وەك دوو هێڵی لێکتێناپەڕین، دەگەینە یەك. بە بارێکی دی دۆنایدۆن دەکەین. ئەگەر وزەیەکی نەبیندراویش نەبێت قەت ناتوانم دەست بۆ نووسین ببەم و خۆمی تێدا نوێبکەمەوە و دەستپێبکەم، بجووڵێم و شێوەی تایبەت وەربگرم. ئەو

ڕووداوانەی کاریگەرییان خستووەتە دۆخ و دەروونی من لە دەرکەوتن و نواندندا هەموویان لەناو ژیانی شیعریمدا دەناسرێنەوە و کەسایەتی خۆیان هەیە. لە بەکاربردندا بوونەتە سروشتی وشە و سروشتی وشەییان دەناسرێتەوە.

شیعر ئەزموونێکی تایبەتە، کەسی تایبەتیش دەینووسێت، تایبەتمەندبوون ئەشقی ڕاستەقینە و پەیوەندییە ڕۆحییەکان و تێگەیشتنە زمانەوانییەکانمان لە جەستەی شیعری بێگەرددا بەرجەستەدەکات.

تشرینی دووەمی 2019 هەولێر

زمانی دایک و زارا محەمەدی، بۆ ئاسایشکردنی پرسی کورد لە ئێران … شێرکۆ کرمانج

تاوانبارکردنی، زارا محەمەدی کچە کوردێکی نیشتەجێ لە سنە، بە هەڕەشە لەسەر ئاسایشیی نەتەوەیی ئێرانەو سەپاندنی دە ساڵ زیندانی تەنیا لەبەر ئەوەی ڕێکخراوێکی پێکهێناوە بۆ کۆکردنەوەی کۆمەکو یارمەتی بۆ لێقەوماوانی بومەلەرزەکانی کرماشان‌و لوڕستان لەگەڵ فێرکردنی خۆبەخشانەی منداڵانی کورد زمانی دایکیان هیچ گومانێک لەسەر بەئاسایشکردنی پرسی کورد لە ئێران ناهێڵێتەوە. بۆیە لەم بابەتە هەوڵدەدەم پرسی بەئاسایشکردنی پرسی لە ئێران تاوتوێ بکەم. مەبەست لە بەئاسایشکردن ئەوەیە کە چۆن دەوڵەت وەک بکەرێک شەرعیەت دەدات بە بەکارهێنانی هێزو توندوتیژی بۆ سەرکوتکردنی گروپێک یان لایەنێک کە داوای مافەکانیان دەکەن. بەئاسایشکردن سەرچاوەی لە تێگەیشتنێکی ڕیالیستەکان بۆ سیاسەتو پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان هەڵهێنجاوە کە پێیوایە مانەوەی دەوڵەتو یەکپارچەیی خاکەکەی گرنگترین ئامانجو ئەرکی دەوڵەتە. لەم سۆنگەیە دەوڵەت ئامادەیە هەموو یاساو ڕێساکان بشکێنێتو هی نوێ دابهێنێت بۆ پاراستی خۆیو مانەوەیو لەناوبردنی نەیارەکانی. ئەم دیدە پێچەوانەی دیدی قوتابخانەی کۆبنگهاگن گروپە نەتەوەییەکانو هەڕەشە لەسەر بوونو

شوناسیان نابینێت.

چی ئاسایشەو چی بە ئاسایشدەکرێت هەندەی دروستکراوە هەندە بابەتیی نییە. لەم سەنگەیەوە، ئاسایش ئەوەیە کە نوخبەی سیاسی یان ڕۆشنبیری دەوڵەت (نەتەوەی سەردەست) بەیانیدەکاتو دەسەزی گروپێک یان لایەنێک لەناوەوە یان لە دەرەوەی وڵات دەخاتەژێر پرسیارو دژ بە بەهاکانی دەوڵەتو نەتەوەی سەردەست نیشانیدەداتو وەک هەڕەشەیەک لەسەر یەکێتیی خاکو نەتەوە وێنای دەکات. ئیدی گروپە یان لایەنە بەئامانجکراوەکە وەک کۆسپێک دەبینرێت لەلایەن دەوڵەتو نەتەوەی سەردەست لە پڕۆسەی وەکیەکردن (homogenization)ی دەوڵەت-نەتەوە، ئەویش بەتواندنەوەو سڕینەوەی گروپە یان لایەنە بەئامانجکراوەکان.

پێشئەوەی باسی بەئاسایشکردنی پرسی کورد لە ئێران بکرێت دەبێت دوو پرس ڕوونبکرێتەوە، یەکەم، چەمکی داوا و ماف لێکجیابکرێنەوە، ئەوەش بەو مانایەی کاتێک کوردەکان داوای مافەکانیان دەکەن بە مافی دەوڵەتی سەربەخۆو سەروەریی ناکرێت تەنیا وەک هەوڵێک بۆ دابەشکردنو هەڵوەشانەوەی ئێرن تەماشابکرێت بەڵکو وەک ڕێگەچارەیەک بۆ ڕزگارکردنی ئێران ببینرێت بۆ گەیشتن بە سەقامگیرییو ئاشتی هەم لە ئێران هەم لە ناوچەکە هەم لە جیهان. دووەم، ڕاستە کوردەکان لە هەندێ قۆناغو لە هەندێک بارودۆخ ئاستی مافەکانیان بۆ سەربەخۆییو جیابوونەوە بەرزکردۆتەوە بەڵام بەگشتیی کوردەکان هەوڵی دەستبەرکردنی مافە سیاسیو کەلتوریو زمانییەکانیان لە بەنامەرکەزیکردنی سیستەمی حوکمڕانیو دامەزراندنی چوارچێوەی ئۆتۆنۆمیو فیدڕالی دا کردوەو بینیوە. بۆیە نزیکبوونەوەو تێگەیشتن لە پرسی کورد دەبێت لەو چوارچێوانەوە بێت ئەگەرنا ئەوە شەرعیەتدان، نەک ڕەخنەکردنی، بە بەئاسایشکردنی پرسی کوردی لێدەکەوێتەوە.

چۆنیەتی مامەڵەکردنی دەوڵەتی ئێران بە پرسی کورد دەکرێت بەسەر دوو قۆناغدا دابەشبکرێت. قۆناغی یەکەم، سەردەمی ڕەزا شا (١٩٢٥-١٩٤١) و محەمەد ڕەزا شا (١٩٤١-١٩٧٩)، لەم قۆناغەدا، بەتایبەتی سەردەمی ڕەزا شای باوک هەموو جیاوازییەکی نەتەوەیی نادیدەدەکراو دەوڵەت لە پڕۆسەی بەمۆدێرنکردندا لە هەوڵی دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی وەکیەک دابوو کە تێیدا هەموو جیاوازییەکان لە بۆتەکەی نەتەوەو کەلتوری سەردەست، فارس دا، دەتواندەوە. ڕەزا شا بەحوکمی سەرسامبوونی بە ئەتاتورکو لاسایکردنەوەی تورکیا بوونی جیاوازییەکانی وەک هەڕەشە لەسەر یەکپارچەیی میللەتو گەلی ئێراندا دەدیتو لەسەر ئەو بنەمایەش مامەڵەی لەگەڵدا دەکردن. لەسەردەمی محەمەد ڕەزا شای کوڕ تاڕادەیەک فەزای سیاسی ئاواڵەتربوو بە

نەتەوەو گروپە جیاجیاکانی ئێران بە کوردیشەوە بەڵام تەرکیزی دەوڵەت لەسەر بەفارسیکردنی شوناسی ئێران وەک خۆی مابەوە.

قۆناغی دووەم، لە ڕوخانی شا و دامەزراندنی جمهوری ئیسلامی (١٩٧٩ تا ئێستا) دەستپێدەکات. سەرەڕای ئەوەی کە دەستورەکەی ئەم قۆناغە پێچەوانەی قۆناغی پێشوتر دان بە جیاوازییە نەتەوەییەو مەزهەبییەکان دەنێت کەچی وەک دەستورکەی پێشوتر تەنیا زمانی فارسی وەک زمانی فەرمیو زمانی خوێندنو پەروەردە دەناسێنێت. دەوڵەت جیاوازییە نەتەوەییەکان وەک ئاڵنگاریی ئەمنیو هەڕەشە لەسەر سەروەرییو یەکپارچەیی ئێرانو لەسەر ئەو نیزامەی کە جمهوری ئیسلامی دەیەوێت لە ناوچەکە بەرقەراری بکات، دەبینێت. تەنیا لەو دیدەوەش دەکرێت شرۆڤەو تێگەیشتن بۆ بەرخوردەکانی ئایەتوڵا خومەینی بکرێت کە لە ڕۆژانی سەرەتای دامەزراندنی جمهوری ئیسلامی لەخۆی نیشاندا وەک: یەکەم، فەتوای شەڕ لە دژی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات؛ دووەم، ڕەتکردنەوەی هەموو حیزبێک بێجگە لە بەناو حیزبی خوا؛ پاککردنەوەی کوردستان لەوەی ناوینابوون "شەیتانەکان." بەمشێوەیە، بەشداری ئێران لە هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری ڕیفراندۆمی کوردەکانی عێراقو بچوکردنەوەی هەرێمەکەیان لە ٢٠١٧ دا دەکرێت لەم تێگەیشتنەوە شرۆڤەی بۆ بکرێت.

سونیبوونی بەشێکی زۆری کوردانی ئێران هەندەی دیکە پرسی کوردی لە ئێران ئاڵۆزتر کردوە. بێجگە لە شوناسی نەتەوەیی، حکومەت شوناسی مەزهەبییشیان وەک هەڕەشە لەسەر شوناسی مەزهەبیی نەتەوەی سەردەست وێنا دەکات.

سەرەڕای سەرکوتکردنی بزوتنەوە کوردییە چەکدارییەکان لە کۆتایی هەشتاکانی سەدەی ڕابردو کەچی دوای سی ساڵ کوردەکان نزیکەی نیوەی زیندانییە سیاسییەکانی ئێران پێکدێنن، ئەمە لەکاتێکدایە کە کوردەکان ١٠٪ لە دانیشتوانی ئێران پێکدێنن. کوشتنی سەرکردە کوردەکان لە ئەوڕوپا (عەبدولڕەحمان قاسملۆ و سادق شەرەفکەندی لە ١٩٨٩ و ١٩٩٢ لە نەمسا و ئەڵمانیا لەدوای یەک) نیشانەی ئەوەن کە دەوڵەتی ئێرانی جوڵەی کوردەکان لە هەر جێگەیەکی ئەم دنیایە وەک هەڕەشە لەسەر ئاسایشی دەبینێت.

محەمەد ڕەزا شا لە ١٩٧٨ ئەحکامی عورفی بەسەر تەواوی ئێراندا سەپاند. دوای ڕوخانی ڕەزا شا بە ئاشکراو بەنائاشکرا ناوچە کوردنشینەکان لەڕێگەی ئەحکامی عورفییەوە بەڕێوەدەچنو دەسەڵاتی دامەزراوە ئەمنییەکانی سوپاو پاسدارانو بەسیجو ئیتیلاعات باڵادەستو یەکلاکەرەوەی پرسەکانن. بەسەربازگەکردنی کوردستان ناکرێت وەک پەرچەکردارێک بۆ خەباتی چەکداری دابنرێت چونکە بۆنمونە لە ئێران لە ١٩٨٩ ـەوە چالاکی چەکداری حیزبەکانی ڕۆژهەڵات

زۆر سنووردار بووە.
بە سەپاندنی ئەحکامی عورفیو سەرکوتکردنی بزوتنەوە کوردییەکان، چەکدار و مەدەنی، ئێران کەم تا زۆر کوردستانی کردوە بە سەربازگەیەکی گەورە. بەسەربازگەکردنی کوردستان تەرخانکردنی زەویو زاری جوتیارانی بە دامەزراوە سەربازییەکان؛ بە بنکەو ڕاهێنان، هەروەها بە خانوبەرە بۆ ئەفسەرو پلەدارەکانی لێکەوتەتەوە. ئەمەش هێندەی دیکە ناوچە کوردنشینەکانی بەتورکو بەفارس کردوە. هاوکات، دروستکردنی بنکەو پایەگای سەربازی لە هەموو گوندەکانی کوردستان لەگەڵ وەبەرهێنان لە بواری سەربازییو دامەزراوەی سەربازی، کوردستانی لە دواکەوتیی ڕاگرتوەو ڕادەگرێت. خەڵکەکەشی ناچار بە کۆچ کردوە بۆ ناوچەکانی دیکەی ئێران کە توانەوەی کورد ئاسانترو خێراتر دەکات. هاوکات، دانیشتوانی ناوچەکەش ناچار بە کارکردن دەکات بۆ دامەزراوە سەربازیو ئەمنییەکان، ئەمەش ڕەواجو پاساو بۆ بەجاشبوون دروستدەکات، هەم لەبەر نەبوونی هەلی کاری دیکە هەم کردنی جاش بە تاکە هەلی “کار”.
بەئیزافەی ئەمانە، هاندەری سەرەکی لە بەسەربازگەکردنی کوردستان لە دیدە فیکرییەکە “چاودێریی دەستەجەمعیی”و نیشاندانی ئامادەگیی هەمیشەیی دەوڵەتو دامەزراوەکانیەتی. دامەزراوەکان بەتێلبەندو لوغم پارێزراون کە ناوچەیەکی زۆریان لە کوردستان لە کەڵکی ئابووریو کشتوکاڵیی خستوە. بەجاشکردنی کۆمەڵگە بەجگە لەوەی ملکەچیی خەڵک بۆ دەوڵەتەکان مسۆگەردەکات، هاوکات، شەڕی کورد بە کورد خۆش دەکات. ئەمەش هەم لەڕێگەی بەگژدادانی جاشو هێزە چەکدارە کوردییە ئۆپۆزسیۆنەکان هەم بە پێکدادانی گروپو سەرکردە جاشەکان لەنێو خۆیان کە پەرتکەو زاڵبە دەنێتەگۆڕێ لەگەڵ نیشاندانی دووبەرەکیو دواکەوتویی سونەتیبوونی کۆمەڵگەی کوردی.
بە بنکۆڵکردنی ڕەوایی پرسی کوردو بەئاسایشکردنی پرسەکە ئێران زاراوەی تاوانئامێز لە دژی هێزو لایەنە کوردییەکان، چەکدار یان مەدەنی، بەکاردێنن، وەک زیدی ئینقلابی (دژی شۆڕش).
هەموو ئەمانە دەریدەخەن کە ئێران پرسی کوردی کردوە بە پرسێکی ئاسایشییو لەسەر ئەو بنەمایە مامەڵە لەگەڵ کوردو کوردستان دەکات، بۆیە کاتێک کچێکی خۆبەخش دەیەوێت منداڵانی کورد فێری زمانی دایکیان بکات وەک هەڕەشە لەسەر یەکپارچەیی خاکو میللەتی ئێران لەقەڵەمی دەداتو زارا خاتون بۆ دە ساڵ زیندانی دەکات.

مێرای مەزن کێیە؟ … مادەلی (عیماد عەلی)

تاك خودای كورد لە پێش تۆماركردنی مێژووی كۆنی خۆی و گەیشتنی حەقیقەتی ئەو مێژووە بەشێوەیەكی پچر پچڕ و بەسەر زارەكی نەوە لەدوای نەوە لە ناوچەكانی دانیشتنی ئەو خەڵكەی پێی ئێستا دەڵێن كورد؛ واتە لە پێش سۆمەری و گوتی یان پێش تۆماركردنی مێژووی راستەقینەی گەلانی پەیدابوی شاخ و ناوچەی دەوروبەری زاگرۆس و بە زارەكی گەیشتنی مێژوو و سەرگوزەشتە و حیكایەت و خوڕافە و داستان و ئەفسانەی تایبەت بە هەر گەلێك بە تایبەتی بەگەلانی زۆر دێرینی ناوچەی رۆژهەڵاتی میدیترانیا و میزۆپۆتامیا و بەتایبەتی جێنشینی بنەچەی كوردانی ئێستا لە پێش سۆمەریەكان و دواتریش و بەتایبەت لە ناوچە فراوان و كەندەڵان و ئەشكەوت و دواتر گوندی گوندی كشتوكاڵێ.. زۆرینەی ئاماژەكان بۆ ئەوە دێڵن كە دیكیۆمێنتكان روو لە باوەڕبوون بە یەكەم تاك خودا كە كورد باوەڕی پێبووە و تەنانەت لە پێش ئاهورامەزدای زەردەست ولە هیچ جێگەیەكی دونیا نەبووە و بەڵكو ئەو زەمانە پاش زاڵبون و دواتر سوكبون و سڕێنەوەی بواەڕبون بە بیری میتافیزیكی لە سەردەمی ئەفسانە و خوڕافە و چیرۆك و حیكایەتی زارەكی بووە و كەس بەلای تاك خودایدا نەچووە و تەنها ئەوەی باوەڕ وایە كە بنەچەی (كورد) بووە پێش زەمانی خۆی كەوتووە لەو بارەوە، بەهۆكاری ئەوەی لە جێگیربوون لە شوێنێكی دیاریكراو سەركەوتو بووە و ئەشكەوتی وەكو مەزڵگە بەكارهێناوە و دواتر و لەماەیەكی زۆر دواتر دێهات دروست بووە و بەتایبەتی لە كاتی دۆزینەوە كشتوكاڵ و لەوەڕگە و ئاژەڵداری. ئەو (خودایە) یان (پەروەردگارە) یان (خوداوەندە) بە دەربڕێنی زاراوەی ئەمڕۆ لەمەڕ خالیق كە ئەو كاتە بە (مێرا ناسرواه واتە پێش ئەوەی تەنانەت وشەی خودا هاتبێتە ئاراوە بە هیچ زمانێك. ئەمەش دەربڕی ئەوەیە كە فكر و بیروبۆچۆن و رۆشنبیری و دابونەریت و عەقڵیەتی بنەچە ی كورد(ئەگەر لەگەڵ نەتەوەكانی دیكەیهاوشێوەی خۆی وەكو بۆ نمونە فارس تێكەڵ نەبوبن) لە قۆناغێكدا بووە كە پێشكەوتوتربووە لە گەلانی دیكە ئەگەر هەبوبن لەو مێژوەدا، (خودایەكی) تاك و پێ واتا و لە سەرویی مرۆڤەوە و لە پیناو مرۆڤدا و لەناخی مرۆڤ و دونیابین و لە

داهێنانی عەقڵی مرۆڤ و دونیابینی و دوور لە هەر میتافیزیك و دونیایەكی تر.
لەوێدا تەنها باس لە (مێرا) واتە تاكخودا كراوە بۆ هیچ ئاینێك یان كتیووێك یان رێبازێك یان سروتێكی ئەگەر هەبوبێت یان نەبوبێت، واتە تەنها بیر لە خود و خاڵقی خود و گەردوون كراوەتەوە و مێرا بە بنەچەی خەڵق و داهێنەر و هاتنەبوونی خەڵق و گەردوون زانراوە، بۆیە كنەكەران لەوباوەڕەدان كە تەنها لەو كاتەدا بیری رووت لە خەڵقی خود كراوەتەوە و دوور لە هەر شتێك ناوی ئایین بێت یان خودایەك و كتیبێك و رێباز و دروشم و سروتێكی هەبوبێت بۆ باوەڕكردن كە دواتر بووەتە جوڵاندنەوە و بە زاراوەی ئەمڕۆ حزب بە ناوی ئایین و پشت بە ستن بە خاڵق بۆ قەناعەنە كردنی خەڵك بە راستی رەوتەكە. بۆیە هەموو ئاینەكانی دواتر وەك رەوتیكی سیاسی بووە و سروت و نوسین وەكو بەرنامە و پەیڕەو و ئامانج و تێكۆشان بووە بەڵام خودا پەرستی (مێرا) دوور بووە لە هەر شتێك كە ئێستا ناوی دەنێین سیاسەت و كەسپەرستی و هیچ پێغەمبەر و نوێنەرێكی نەبووە لەسەر زەوی و خۆڕسكانە بە بیركردنەوەی خەڵك داهنێنراوە یاندۆزراوەتەوە و بەهیچ شێوەیەكی نە پێغەمبەر و نەش پەیامهێن و نەش هەواڵهێنی هەبووە، تەنها تاك خودا پەرستی راستەقینە وەكو خاڵقی خود و بەقەناعەتی راستەقینەی خود و تێڕامان و بیكردنەوەی زۆری مەودا دوور بووە و دوور بووە لەوەی كە ئێستا پێی دەڵێین كۆبونەوەی ئایینی یان سیاسی و حزبی و بە دوور بووە لەبارەگا و مزگەوت و بنەما سەرەكیەكانی بوونی ئایین و حزب كە لەم زەمانە ناسراون و بەدوور بووە لە هەموو بەرژەوەندیەك بە تایبەتی بەرژەوەندی تەسكی مرۆڤ، تەنها قەناعەتی خودی خۆڕسكانە و كۆبیری كۆمەڵێك مرۆڤ لە شوینێكی دیاریكراو بە خاڵقێكی نەناسراو نەبینراو و دوور لە نوێنەر و لەهیچ نەچوو جگە لەوەی كە لەسەرتادا هەبووە و سەرەتای هەموو شتێكی خەڵق كردووە و لە جەوهەریدا خۆی جێگیر كردووە و سیفەتی خۆی پێبەخشیوە پێش ئەوەی خەڵتە و خراپەكاری رۆژانەی دوای ئەو رۆژە دایپێشێت، واتە هەر لە هاتنەبووی پێش ئەوەی ئێستا بە زانستی ئەمرۆ ناسرواە بە گەردیلە و لەوەش بچوكتر كە پێكیدێنێت و تا گەیشتۆتە ئەوەی خۆی لە زۆرخانەییش لەگەڵ پێشكەوتنی نازیندە و زیندەدا هاتووە تاوەكو ئەو رۆژەی باوەڕیان پێهێناوە ..
ئەوەی بە تایبەتمەندی ئەم تاكخودایە دادەنرێت ئەوەیە كە هەموو كەسێك دەتوانێت مێرا لە ناخی خۆیدا ببینێت، بە زاراوەی ئەمڕۆ ئاشتەوایی لەگەڵ دەروون و خودی خود، ئەویش بە رەزامەندی دەروونی پاش پاكژبوونەوە لە هەموو رێگریەك لە خەڵتەی سەر دەروون و

دەرهاویشتە ودەردانی خراپ بیکردنەوە و باری ژیانی مرۆڤ ولە نێوخۆیی خود و قەناعەتبوون بە باری ژیان و وەزع و حاڵی خود، کە ئەمەش دەتگەیەنێتە ئاسوودەیی دەروونی و وا دەکات کە لە حاڵەتێکدا بیت هەست بە بوونی مۆرا بکەیت و دەروون تێکەڵی بیت یان ببینیت و وتووێژ بکەن و هەردوولا رەوانیان ئاسودەبێت و خوشگوزەران بژین پیکەوە و بە قسەی واقیعی بەختەوەر و خۆشحاڵی هەمیشەیی بن و ژیانیان ئاسایی بێت و تەگەرە و کۆسپەکانی بەردەمیان پەرشو بڵاو بێت و نەمێنێت و لاشە و دەروون بە بێگەردی و پاکژی تەماهی بکەن.

بۆ ئاسودەیی رەوانی و تێپەڕاندنی جەنجاڵی بیرکردنەوە و کەڵەکەبونی ئاڵۆزیەکانی ژیان و گوزەران جۆرە مۆسیقایەکیان ڕیداوە بە ئامیرێکی سروشتی تایبەت لە شێوەی تەمبور و سازی ئێستا و ناوێکی غەریبی هەبووە بە ناوی (تازور)ەوە هاتووە و بووە ئامێرێکی مۆسیقای پیرۆز بۆ چەندین قۆناغی پاش سەرەتاکانی باوەڕبون بە مۆرا. پاشان و بەدوور لە کاری ئایین هەموو دەنگو و ئاوازی سروشتی بە دوور سروتی تایبەتی ئێستای ئایین بەو ئاوازە و بۆ قسە و جوڵە دەربڕیوە و ژیانی بۆ مۆسیقایان رەتکردۆتەوە و مۆسیقایان بە تایبەتمەندەیکانی مۆرا زانیوە و دونیای بۆ دەنگی مۆرا بە ژیانی وشك و رەق و بۆ رەوان و بۆ واتا ناویان بردووە.. مۆسیقایان بە دەنگی مۆرای مەزن ناوبردووە کە لەکاتی تێکەڵبوون لەگەڵ دەروونیدا خۆشحاڵی بە بیر و ئاوەز و گیانی مرۆڤ دەبەخشێت .

بەڵی ئەمە بۆمان روون دەکاتەوە کە ئەوەی ئێستا پێی دەڵێین کورد یەکەم میلەت بووە تەنانەت لە پێش زەردەشت و ئەو زەمانەش و لە پێش زەمانی گۆتیەکان خودای تاك و تەرای پەرستووە نەك بت و زۆر خودایی (ماوە سی و پێنج ساڵە لە توێژینەوەیەك ئیش دەکەم و زۆر پێوە هیلاك بووم لەسەر ئەفسانە و خورافە و داستان و ئایینەکانی پێش ئیبراهیمی و تەنانەت بتپەرستی و زەردەشتیش بنەچەی کوردی ئێستا لە پێش سۆمەریەکانیش(کە هەندێك بە بنەچەی کوردیان دادەنێن) خودایەکیان پەرستووە بە ناوی (مۆرا) کە تایبەتمەندی خۆی هەبووە، ئەمە لە کاتێکدا پەنجا باپیرەی عیسا و موسا و حەمەی عەرەبی و هیچ پێغەمبەرێکی تر لە دونیادا نەبوون ، بەڵام بە هۆکاری زۆر لێرە جێگەی نابێتە باسی بکەم وەکو هیچ ئاینێکی دیکە زاڵنەبووە و مرۆڤایەتی پابەندنەبووە پێی وەکو سێ ئایینە نوێکە.. (تا ئێستا تویژینەوەکەم نزیکەی 800 لاپەڕە دەبێت و هیلاکی نزیکەی سی و پێنج ساڵی گەڕان و پشکنین و کنە کردن و وەرگیران و داوای یارمەتی لە مۆزەخانە و کتیبخانە و بەڵگەنامەی کۆن بە ماوەیەکی زۆریش دابڕان لە ئیش کردنی بەردەوام بە هۆی بارودۆخی تایبەتی نالەبار) تا گەیشتومەتە ئەو دەرئەنجامەی باسم کرد ؛ یەکەم خودا واتە تاك خودا

پەرستی لای کوردی پێش مێژووی تۆمار کراو بووە بە ناوی (مێرا)ی مەزن..بۆیە ئەگەر تەمەن بوار بدات لە چەند ساڵی داهاتوودا ئەگەر کونوکەلەبەر و بۆشایی نەمێنێت چاپی دەکەم ،بەڵام جارێك هەندێك کەموکورتی تێدایە و دەبێت بۆشاییەکانی کە لەگەڵ عەقڵ و بیرکردنەوەی ئێستا ئاڵۆزی تێدەکەوێت پڕبکەمەوە..(تەمەن بوار بدات زۆری لەسەر قسە دەکەم و قەناعەتم وایە دوای ئەو هەموو هیلاکیەی لەدوای گەڕان و کنەکردن و پشکنین و وەلانانی کۆسپ و تەگەرەکان ،توێژینەوەکە وەرچەرخانێکی باش دەبێت لە دەرخستنی حەقیقەتی شاراوەی بنەچەی گەلێك. لەبەر ئەوەی تاك خودا پەرستی تەنانەت لە پێش پەرستنی ئاهورامەزدای زەردشتیشەوە کە قسە لەسەر بنەچە و رەسەناتیەکەی زۆرە، تاکخودای بەناوی (مێرا) لە ناو کوردا داهێنراوە یان گەیشتوون بە راستپەکەی" بەڵام نەك لە شیوەی ئایین و پێغەمبەرایەتی و بەرژەوەندی و مەزهەب و تەبیقەتی هاوشێوەی ئەم ئایین تا ئەمڕۆ بەرکارن و هەروەها دوور لە شیوەی ئەم بەناو ئیمام و خۆبەزانای ئایینی زان و شێخە بەکرێگیراوانەی عەرەب و ئایینە ئێراهیمیەکان تەفروتونایان کردوویەن و تەنانەت بوونە هۆکاری داڕمانی ئەوە دەتوانین پێیان بڵێین ئیمپراتۆریەتەکانیان و بەدینەهێنانی ئاواتە لە مێژینەکانی نەوەکانی کورد لەم سەردەمە زۆر نوێیە لە سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەت ، بۆیە دەبێت نەفرەت لەهو جۆرە ئیمام و بەکرێگیراوی ئایینی غەیرە و شێخانی پاشکۆی ئەویتری مێژووی کۆن و نوێ بکەین…

واتە دەکرێت بڵێین بنەچەی و باووباپیرانی کورد یەکەم میلەت بوون تەنانەت لە پێش زەردەشتی ناونراو بە ناوی خۆشمان و لە پێش زەمانی گۆتیەکان خودای تاك و تەرای پەرستووە نەك بتپەرستی و زۆر خودایی. ، ئەمە لە کاتێکدا پەنجا باپیرەی عیسا و موسا و حەمەی عەرەبی و هیچ پێغەمبەرێکی تر لە دونیادا نەبوون و بیریان بەلای خالیق و داهێنەر و هاتنەبووندا نەچووە، بەڵام بە هۆکاری زۆر لێرە جێگەی نابێتە باسی بکەم یەکەم تاکخودا پەرستی مێرای مەزن ئایین نەبووە ووەکو هیچ ئاینێکی دیکە زانێنەبووە و جگە لە بژاردەی ئەوکاتانە زۆرینەی مرۆڤایەتی پابەندنەبووە پێی وەکو سێ ئایینە نوێکە.. واتە بە روونی دەتوانین بڵێین یەکەم بەناو ئێستا پێی دەڵێن خودا واتە تاك خودا پەرستی لای کوردی پێش مێژووی تۆمار کراو بووە بە ناوی (مێرا) ی مەزن (واتە ناوی خوداکە بە مێرا هاتووە بۆ ئەوەی کەس وشەی خودا بزانێت چیە لەو کاتەدا و بەناوی داهێنەر و هێنەرەبون باسیان کردووە..

ئەگەر تەمەن بوار بدات لە چەند ساڵی داهاتوو زۆری لەسەر قسە دەکەم و توێژینەوەکەش وەرچەرخان دەبێت.. لەبەر ئەوەی تاك خودا

پەرستی تەنانەت لە پێش پەرستنی ئاهورامەزدا و زەردشت و ئایینەکانی تەنانەت هیند و چین و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئایینە نوێکان بووە و ، دووبارەی دەکەمەوە ؛ لە ناو بنەچەو باوە گەورەی بناغەدانەری ئەو خەڵکەی کە ئێستا پێیان دەوترێت کوردا داهێنراوە و پێشتریش گۆتی و میدی و زۆر ناوی تریان پێوتراوە” بەڵام لە شیوەی ئەم بناو ئیمام وشێخە بەکرێگیراوانەی عەرەب و عەجەمیان نەبووە و لە بنەڕەتدا ئایین نەبووە بەڵکو تاکخودا ناسی بووە . کەچی ئایینە ئیبراهیمیەکان تەفروتونایان کردووین و تەنانەت بوونە هۆکاری داڕمانی زۆرێگە لە ئیمپراتۆریەت و ئەمارەت و دەسەڵاتی کورد و بونەتە هنۆکاری بەدینەهێنانی ئاواتە لە مێژینەکانی کورد لە سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەت و تەنانەت لەناوبردنی ئەو بیرکردنەوە ئەگەر بتوانین بڵێین ئایینە تاکە کۆنە لەمێژە تاکو تەرایەیە کە دەبووە هۆکاری دروستبونی دەوڵەت بۆ کورد لە مێژەوە، بۆیە دەبێت نەفرەت لەم هۆکار و ڕێگرەکانی مێژووی کۆن و نوێ بکەین...

تگەیشتومەتە ئەو دەرئەنجامەی باسم کرد یەکەم خودا واتە تاك خودا پەرستی لای کوردی پێش مێژووی تۆمار کراو بووە بە ناوی (مێرای) مەزن، لەم سەردەمەی نەبونی یان زۆر کەمی دیوکیۆمێنت وای کردووە زۆر وردبونەوەی بوێت تەمەن بوار بدات زۆری لەسەر قسە دەکەم و دەنوسم وتوێژینەوەکە فروانتردەکەم بە پشت بەستن بە زانیاری زانستی ورد و راستگۆیانەی ئاشکرا ..

دەربارەی کتێبی 0گ مێرا) یان لای ئەوەوە هاتبێت و بە چی زمانێکەوە بێت:

(مێرا)ی مەزن وەکو مرۆڤ نیە لە هیچ ناچیت واتە زمانەکەشی دوورە لە زمانی مرۆڤ هەر چۆنێك بێت و چەن کۆنیش بێت، بەڵکو پاکێتی و پاکژی دەروون و رەوانە و ئەگەر زمانی هەبێت ئەویش وەکو مرۆڤ دەبێت، بۆیە لە روحی مرۆڤی پاك و لە هەموو شوێنێکی پاکژ و نەزیە و نمونەییە و زمان هەر چیەك بێت یان هەر کتێبێکی هەر چیەك بێت بە هەر زمانێکی بنوسرێت لە سیفەتەکانی مرۆڤە وئەمەش وادەکات کە لە خودایی کە حەقیقەتێکی راستەقینەی رەوانی رووتە دوور دەکەوێتەوە، بۆیە ئەو نە بزمانی مرۆڤ و نەش بە نوسینی مرۆڤ و نەش بە قسەی مرۆڤ دەدوێت و تەنها حەقیقەتیکیە و لای بنەچەی سەرەتاکانی کوردی سەردەمی کۆنی پێش سۆمەرێەکانیش دەرکەوتووە یان باوەڕیان پێهێناوە و بۆ زمان و بۆ شێوە و بۆ نوسینە، بۆیە کە لە کتێبی تایبەتی بە مێرا خۆی کۆکراوەتەوە گەیشتوون بەو راستیەی کە نوسین و زمان و قسە و سیفەتی مادی لە سیفەتی مرڤە و ناکرێت خاڵقی هەموو شتێك لە یەك شت بچێت ئەویش لە رووی زمانەوە . یۆیە حەقیقەتی رەها بۆ زمان

و بێ نوسین و بێ سیفەتی مرۆقایەتیە و سیفەتی بەدوور لە مرۆق و سیفەتەکانی و شێوەکانی و رەفتارەکانی ئەو دەبێت ئەم سیفەتی تایبەتی خۆی هەیە. بۆیە راو بۆچونێك هەبووە کە کتێبیشی هەبووە و بەشێوەیەك ئەگەر بە بۆچون و زمانی ئێستا بیری لێبکرێتەوە نەزانراو بووە و کەس نەیزانیەوە چۆنی لێکبداتەوە لە ناخی ئەو مرۆڤانەی گەیشتونەتە ئەو حەقیقەتە دانراوە و نەهێڵراوە لەگەڵ سیفەتی مرۆق تیکەڵ بێت ،،،
مێرای مەزن هەمیشە دۆخێشە وبە تێکەڵبوون وات لێدەکات تۆش بە پاکی و روونی دەروون و رەوانت بەردەوام لە خۆشی و کەیف و سەفادا بیت و بە پێچەوانەی هەر بەناو ئاینێکی دیکەی نوێوەێ کە هەمیشە گرنگی بە مەرگ و گریان دەدات. ئەم هەموو هێزی گرنگیپێدانی بۆ ژیان و خۆشی و بەختەوەری و خۆشحاڵی و کەیف و سەفا و خۆشگوەزرانی و قەناعەت بە بەش و ژیانی خۆت بووە . تاکیکی دەروون پاکژ و هەمیشە دلخۆش و بەختەوەر و قانع و دەست و داوێن پاك و زاهید و دادپەروەر و ژیاندۆست و روون مێرا دەبینێت و دیناسێت.

باوەڕبون بە مێرای مەزن بە شێوەیەکی خۆرسکی و وەکو تاکخودا پەرستی و دوور لە کتێب و مەنهەج کە ئیشی ئایینە و، سەرجەم ئایینەکان بە مەبەستی تایبەتی بەکاریان هێناوە و کەسانێك خۆیان کردووە بە خاوەنی و خۆیان بە نوێنەری تاخودا داناوە و لە دەرئەنجامدا وەکو حزب و پەیرە و پرۆگرام و ڕێباز و سەرکردایەتی کە وەکو نوێنەری خودای لێهاتووە، بەڵام بیر و هزری مێرای مەزن بەدوور لە ئایین و لەنێوکۆمەڵگەدا دەکرێت بە زاراوەی ئێستای کوردەواری خۆمان دەتوانین بڵێین بە خۆرسکانە و بیرکردنەوە تێهزرین بەدوور لەئایین بووە و باوەریان پێهێناوە و لەوقەناعەتەدا بوون کە مێرای مەزن لە هەموو مرۆڤێکو بەڵکو لە هەر بەشێکی بچوکی لەش و میشك کە ئێستا پێی دەڵێن خانەیەکی مرۆڤدا بونی هەبووە ولەرووە زانستیەکەوە وایان زانیوە کە لە زیندەوەری کەم خانە و تەنانە ئەگەر لەوکاتەدا نەیازانیوە وردیلەی تاکخانە هەیە بەڵام وایان داناوە کە بەشەکانی لاشەی مرۆق و زیندەوەران خودای تێدایە و کەپاك و پاکژ کرایەوە بە عتەقڵ و دەروون خودای تێدا دەبینیت وەکو چۆن مرۆق دەروونی پاك دەبێتەه و بە کردەوە و فیعل رەفتار و سیفەتی مێرای تێدا دەبینێت وەکو خالقی کەون لە سەرەتاوە کە لە گەردیلە بچوکتریش دەستی پێکردووە، بەڵام لەرووی زانستیەکەی ئەوان بە تاقیگە و سەلماندن ئەوەیان نەکردووە لەبەر نەبوونی بواری زانست و تاقیگە و سەلماندن لەو کاتەدا..

شاعیرێك بەناوی مادێ لە زەمانی میدیەکان ئەم دێرانەی کە دەکریت بڵێین شیعرێکس تایبەتە بۆ مێرای مەزنی نوسیوە:

مێرای مەزنمان داهێنی گەردوون هۆکاری جوانی و پاکژیی دەروون
هەڵکشا لە سەر شاخی بێستون رەوانی بێگەرد بۆن گوڵە بەیبوون
خۆشی ژیان و عیشقی دێنادون هەموو پێکەوە هەڵسان و رابوون
رونتکردەوە ناخی پڕ لە نوور زۆر بە پیتت کرد دەشتی شارەزوور
هاتن بۆ مەزار لە نزیك و دوور رایکشا جێگەی پان و بێ سنوور
کەس کینەی نەما و دوژمن بوو خاپوور زۆر فراوان بوو باکوور بۆ باشوور
سەریهەڵهێنا خۆری سپێدە گۆڕەپانی گرت زانا و گەڕیدە
نەوەی گێتی بوو زادەی زاگرۆس تاکو ئامەد و ئاراس و ئارێس
هەر لە ڤانەوە تا ئارتیمیتیا بوو بە میلکانی هەڵکەوتەی چیا
تاوەکو زەردەپەڕ بە نزا و ئاخافتن دەپاڕانەوە لە مێرای مەزن

چۆن خۆمان دەبین ... لەیلا محەممەد

بەرگە گرتن لەم مەملەکەتە بۆ ئادەمیەک سەخت بووە کە زۆربەی خانمان ناتوانن ببن بە خۆیان، بوون بە خود بۆ ئادەمیەک مەحاڵە بووە، لە خەونیشدا کە دەیبینین، ناتوانین باوەڕ بهێنین، هەمیشە "ئەو"ێک لە وجوودی ئێمەدا دەژی، لە هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەماندا، پێویستە ئەو بین، بۆ؟ دەبێت ڕازی بکەین، چونکە لە بنەڕەتدا ئێمە فەلسەفەی خودمان تاقی نەکردەتەوە، چێژی خودبونمان دەرک نەکردووە. ئاشکرایە مرۆڤ کە هەوڵ بدات خۆی بێت هەمیشە لەلایەن "ئەو"ەوە توشی ڕووبەڕووبونەوە دەبێت، ئەو کێیە؟ کۆمەڵگەیەک کە هەرگیز تۆی وەکوو خۆی ناوێت، بەڵکوو دەیەوێت کۆپی خۆی بیت، لە بیر کردنەوە و گوفتار و کردار. خانمان کردوویان دوورە لەوەی کە خۆیان دەیانەوێت, نایانەوێت ببنە کاڵا بەڵام قبوڵی دەکەن،
بەکەسێک دەگرین وەک خۆیان قبوڵیان بکات بەڵام ئێرەن بۆ چەندەها دۆلار لە سەنتەرەکانی جوانکاری دەکەن. کە تۆ خۆت قبووڵ نیە چۆن چاوەڕێی کەسێک ئەکەی تەواوی بوونتی قبوڵ بێت؟ کاتێک هەمیشە لەهەوڵی ڕازی کردنی ئەودایت، کاتێک هەمیشە نمایشی "ئەو"بوون

دەکەیت، چۆن تۆی وەکو خۆت قبوڵ بێت؟ بێگومان ئەم ڕەوشە لە قازانجی “ئەو”ە. ئێمە بەم جۆرە ناتوانین خۆمان بین، خۆبوون ڕازی کردنی ئەو نیە، بەڵکوو قبوڵ کردنی خوودی خۆتە. هەمیشە ئێمانەوێت لە کەسانی تر بچین لەوەکان مان هەمووی لەیەک چونیان تیا ئەبێت لوت و برۆکان بەم جۆرە چ جیاوازییەکمان ئەبینرێت. ئەمە بوێری نیە ئەو پەڕەی ترسنۆکیە.

چۆن لە ئەو نەچین؟

پێویستە، دۆخی ئێستای ئەو بەر ڕەخنە بدەین، ڕەخنە هەمەلایەنەکان، کە کەموو کوڕیەکانی ئێستای ئەو ڕێت دەکاتەوە، ئێستایەک لەگەڵە دەنێت کە بووە بە بەڵای سەری خۆی و ئێمە. پێویستە تێی بگەیەنین، کە هەبوونی ئێستای ئەو کێشەیەکە، کێشەیەک بۆ ئێمە و ئەو و ئەوان و هەموومان. ئەم پرسەیە دوای ئەوە دێت کە ژیانی ئێستای خۆمان ڕەخنە دەکەین و سیستەمێکی تەندرووست بۆ خۆمان بونیاد دەنێین. پاش ئەوە، پێویستە خۆمان ڕەخنە بکەین و کەموو کوڕیەکانی خۆمان دیاری بکەین.

چی بکەین؟

گەر ئێمە بیر کردنەوە و سیستەمێکی تەندرووستی تایبەت بەخۆمان نەبێت، چۆن ڕەخنە لەئەو بگرین؟ ئەستەمە ڕەنگە ئەو لەسەر هەق بێت کاتێک ئێمە خاوەن سیستەمێکی تایبەت بەخۆمان نین. کە ئێمە خاوەن سیستمی تایبەت بەخۆمان بین و بیرکردنەوەیەکی تۆکمە لە هەگبەماندا بێت، هەرگیز شتێک بوونی نامێنێت بەناوی”ئەو”، هەمووی دەبێت بەئێمە. هەموان دەبن بەکۆپی ئێمە، ئێمە پۆزەتیڤە، گەر ئێمە خاوەن فکرێکی تەندروست بین و ئەو کۆپی ئێمە بێت.

ڕەهەندەکانی ژیانی ئێمە هەمیشە چەواشە کراوە، هەم مێژوومان، ناومان، هێزمان، کردەوە و چالاکیرکانمان، پێویستە نیشانیان بدەین، ئەوکات هەرگیز خۆڕاگر نابن لەبەرامبەر ئەو ڕەگەندانەی ئێمە کە چەواشە کراون. ئەوان مێژووی ئێمە نازانن، یان دەیزانن و دەیشارنەوە. شتێک ئەوان لێی دڵنیان ئەوەیە”کە ئێمە مێژووی خۆمان نازانین”، با نیشانیان بدەین کە ئێمە ئاگاداری مێژووی خۆمانین، با ئاگاداریان بکەین کە ئێمە خاوەن چالاکی و کاردانەوەی ڕادیکالین، با نیشانیان بدەین کە ئێمە خاوەن هێز و بازوین و گەر بمانەوێت بە تەنها هەر جۆرێک بمانەوێت بەڕێوەی دەبەین.

ئەم ڕەوشەی ئێستامان پێویستی بە ئەڵتەرناتیڤ(بەدیل)ێکی ڕادیکاڵە، کە بەتوندی ئێستامان ڕێک بکەینەوە و داهاتوویەک بونیاد بنێین

لەبەرژەوەندی ژنان. بە ئەم مەبەستەیش پێویستە سەرەتا ژنان ئاگادار بکرێنەوە لە مێژوو و هێز و بازویان، دواتر لەسەر بنەمای فکرێکی تەندروست و تۆکمە پەروەردە بکرێین، لە ئەنجامدا چالاکی پۆزەتیف دێتە ئاراوە و ئەمەیش دەبین بە خاوەن پێگە و قورسایی خۆمان لە کۆمەڵگەدا.

لەیلا محەممەد

میوانی چاوچنۆک و پیسکە: تەنزئامێز ... جەلال قادر

سەرەتا با پێتان بڵێم : ماوەیەک لە ڕێستورانێک گارسۆن بووم. هەر میوانێکی چاوچنۆک و پیسکەمان هەبوایە، تایەی ئۆتۆمبیلەکەیمان پەنچەر دەکرد و بە تاکسییەک دەمان ناردەوە ماڵە
شەوێکیان لە ڕێستورانەکەمان کۆمەڵێ خێزان ئاهەنگیان دەگێڕا، لەپاش هەڵپەڕکێ و سەماکردن و خواردنەوە. پشوویاندا، کاتژمێری ١٠ی شەو بوو. جۆرەها خواردنمان بۆیان ئامادەکردبوو، ئێمەی گارسۆن بەبان سینییەوە خواردنەکانمان دابەشی سەر مێزەکان دەکرد. لەسەر مێزێکیان سێ خێزان پێکەوە دانیشتبوون. کاتێ من سینییەکەم بەسەر شانم داگرت و یەک یەک قاپەکانم دایە دەستی گەنجێکی سووسلی برۆ باریک، بەو مەبەستەی هاوکاریم بکات و بیدات بەدەستی میوانەکانی تەنیشتی. کەچی ئەو گەنجە ئەگەرچی تەمەنی سی ساڵە دەبوو، بێ شەرمانە قاپەکانی لەبەردەم خۆی و هاوسەر و منداڵەکانی دانا.
بۆ جاری دووەم کە گەڕامەوە چەند قاپێکی پڕ لە شڵەی گۆشت و برنجم هێنا، بینیم ئەو گەنجە چاوچنۆکە دەستی بە نانخواردن کردوە، بێئەوەی چاوەڕووانی میوانەکانیتری سەر مێزەکەی بکات. لەبەرئەوەی مێزەکە کەوتبوە گۆشەی بندیوارێک دەبوایە دووبارە داوا لەو گەنجە بکەم قاپەکانم لێ وەرگرێت و ڕەوانەی میوانکایتری بکات، ئەگەرچی ئەو سەرگەرمی نانخواردن بوو، میوانەکانیتریش تەماشایان دەکرد و قێزیان لێدەبوەوە، قاپەکم دایە دەستی تا ڕەوانەی برادەرانی سەرمێزەکەی بکات. قاپەکەی لێوەرگرتم و سەیرێکی کرد و بە نابەدڵییەوە دایە دەستی میوانەکانی تەنیشتی. قاپیی دووەم و

سێييەمشی ڕەوانە کرد. بەلام دوا قاپ کە پڕ لە گۆشت بوو، ل□ بەردەم
خۆی داينا و سەرێکی هەڵبڕی پێيگووتم : برا نانت ل□ بيرچووە.
خەريک بوو سينیەکە بدەم بەسەريا بەلام ناکرا .
وەجبەی سێيەم گەڕامەوە ئەمجارە داوام لە يەکێ لە ميوانەکان کرد
کە هەستێتە سەرپێ و خواردنەکانم لێوەرگرێت. يەکێ لە ميوانەکان
لەم□ بەستم تێگەيشت و خێرا هەڵساو وتی : دەستت خۆشبێت، منداڵەکانم
خەريک بوو ل□ برسا بمرن
پێشئەوەی پشتيان لێبکەم و بگەڕێمەوە مەتبەخەکە، گەنجەکە لچکی
پەشمينەکەمی گرت، وتی : نانەکەت ل□ بيرچوو
گەڕامەوە س□ بەتەيەک نانی گەرمم بۆ سەر مێزەکەيان هێنا. هەرکە
نانەکەم دانا، گەنجەکە يەک دوو قاپی بە بەتاڵی دامێ و وتی :
زەحمەت نەبێت ئێمە تێرمان نەخواردووە، دەتوانيت قاپێکيتر لەو
بريانييە خۆشەمان بۆ بهێنيت
گەڕامەوە مەتبەخ و بە وەستاکەم وت: چاوچنۆکێك داوای قاپێک
بريانيتر دەکات
وەستاکەم لە کۆدی قسەکانم تێدەگەيشت و وتی : گۆشتی چەوری بەرێ،
بەلکو ئێ ئەمشەو جەڵتە لێيبدات
لەپاش ئەوەی ميوانەکان لەخواردن بوونەوە ، سەرمێزەکانمان
پاککردەوە، گەنجەکە زەردەخەنەيەکی بۆکردم و وتی : ئەرێ کێک و
چايەکە کەی دێت؟
وەلاميم نەدايەوە. بەردەميانم پاکردەوە، گەڕامەوە مەتبەخ بە چێشت
لێنەرەکەم وت : دەچم جگەرەيەک دەکێشم
ئەويش پێکەنی وتی : ديسان بەزمەکەيە
چوومە دەرەوە، هەوايەکی خۆشی هەبوو، جگەرەيەکم داگيرساند و
سەرێکی ئاسمانم کرد ئەستێرەکان شين بوون، يەکەمينجارم بوو
ئەستێرە بەشينی ببينم
لەناکاو گەنجە چاوچنۆکەکە لەدەرگەی ڕەستورانەکە هاتە دەرەوە،
هەرکە چاوی بە من کەوت بەرەو ڕووم هاتوو وتی : منيش هاتوم
جگەرەيەک بکێشم. جگەرەيەکی لە گيرفانی دەرهێناو وتی : ئەو
جگەرەيەی دەستم بەرێ
وتم : بۆچی چەرخت پێنیە؟
پێکەنی بەزۆر جگەرەکەی لەدەستم دەرهێنا
جگەرەکەی دايگرساند و وتی : چێشتەکەتان زۆرخۆشبوو، يەک داواکاريم
هەيە
وتم : فەرموو
زەحمەت نەبێت چاوێکت لێمان بێت با لەتە کێکەکەی ئێمە بچووک نەبێت
–

بەسەرچاو...

لە کۆتایی ئاهەنگەکەی من و چێشتلێنەرەکە چووینە دەرەوە و میوانەکانمان بەڕێ خست. بەلام لەڕێستیدا چاومان لەو گەنجە چاچنەکە گێ دەدا، دەمانویست بزانین کام ئۆتۆمبیل لێدەخووڕێ

گەنجەکە لەگەڵ هاوسەر و منداڵەکانی هاتنە دەرەوە، بەرەو ناو ماشێنەکەیان ڕۆیشتن. کە ئۆتۆمبیلێکی تویتای لێکساس بوو. چووم بە لایی وپێمگوت:چێشتکی زۆر ماوە ئەگەر حەزدەکەیت برۆ مەتبەخ چێشتلێنەرەکە چەند قاپێکی سەفەریت دەداتێ

خێرا خۆی کرد بە ڕێستورانەکەیا

منیش چوومە پشت ئۆتۆمبیلەکەی چەند بزمارێکم لە هەردوو تایەی دواوەی چەقاند. بەم شێوەیە سزامان داو، بە تاکسییەک ڕەوانەی ماڵەوەمان کرد.

پانۆرامای فاشیزم لە، شەستەکانی کەودەنی ... ئالان فەرمان

ئەگەر لە خۆرئاوا فاشیزم بریتیبێت لە مۆسۆلینی ئەوا لەخۆرهەڵات فاشیزم هەموو شتێکە جگە لە مۆسۆلینی.

ئەوەی ئێمەی لە خۆرهەڵات دەیبینین تاریک ترین قۆناغە لە مێژووی خۆرهەڵاتدا، دۆخێکە کە ئەستەمە بەناویدا ڕێتببین بەبێ ئەوەی لەم خەوە قوڵە وشیار نەبینەوە کە لە چرکەساتێکی گرینگ بەئاگای هێشتوینەتەوە،خەوێک کە تێیدا ئەتوانین بەرزترین باڵەخانەکان و جوانترین پانتاییەکان و قێزەونترین دکتاتۆرەکان ببینین،وەلێ ناتوانین شتێک ببینین کە لە تەنیشتمان ئەخەوێت،ئەویش فاشیزمە.فاشیزم ئەو ئایدۆلۆژیایە کەلەماترێکسی ئەوروپا کەوتە خوار و لەخۆرهەڵاتی ڕیشەی داکوتا،فاشیزمی خۆرهەڵاتی چیتر لە سیستەمی سیاسی و دەسەڵاتی سیاسیدا قەتیس نەماوە، بەڵکو ئەمڕۆ فاشیزم لە هەموو شوێنێکی جەستەی کۆمەڵایەتی دەژیت و نمایشی خۆی دەکات.ئەو نمایشەی فاشیزم دەیکات نمایشێکی فریودەرە،وایکردووە کە

ئەنتەلەکچواڵیەتی ناوچەکەشی فریو داوە بەوەی کە هێشتا فاشیزم وەک فۆڕم و جەوهەر وەک ڕێتەواڵەکی ڕۆژئاوایی هێشتا بەدەرنەکەوتوە، یاخود ئەگەر بوونیشی هەبێت ئەوا بونێکی ستراکتەری و هیرارکیە و لەسەرەوە هەیە بەڵام لەخوارەوەی هەڵەمەکە بوونی نییە.لەکاتێکدا بەپێچەوانەوە فاشیزم بونێکی (دەر ستراکتەر)ی هەیە بونێک کە وەک تەپوتۆز پەرش و بڵاوبووە لەناو فەزای سیاسی و کۆمەڵایەتیمان، لەناو تێکست و لاپەڕەکان،لەناو دەزگای میدیایی و ئینستیوتەکان،جەریدە و گۆقارەکان، ئەگەر زیادەڕۆوی نەبێت فاشیزم لە فۆڕمێکی زەقدا لەناو قەوارەی خێزانیشدا بوونی هەیە. ئەو تەحویلەی فاشیزم لە چەقی دەسەڵاتەوە بۆ ناو فەزای کۆمەڵایەتیمان مەترسیدارترین جۆری گواستنەوەیە کە هەستی پێ نەکرابێت. وەک(بەختیار عەلی) ئەڵێ:فاشیزم هێزێکی خەوتوو نییە بترسین لەوەی بەخەبەر بێت، بەڵکو هێزێکی بێخەبەرە کە نمایشی خەوتن ئەکات (بەختیار عەلی ڕەخنە لەعەقڵی فاشیستی)، لاپەڕە، (٦٤)

کایەی ڕۆشنبیری ئێمە بەجۆرێک هەژارە کە تەنها بەشێوەیەکی سەتحیانە سەیری پرسەکان دەکات و تەنها دیکۆری مەسەلەکان ئەبینێت نەک بناوانی مەسەلەکان، ئێمەش پەیوەندی بەوە هەیە، کە خۆرهەڵات بە چاویلکەی خۆرئاوا دەخوێنینەوە. فاشیزمی خۆرهەڵات و فاشیزمی کوردی هەموومانی فریوداوە بەوەی کە بوونی نییە یاخود بونێکە لە یەک بارەگا، لەناو یەک سیستەمی سیاسی کە تەنها ڕیفۆرم و شۆڕش ئەتوانن سوک و سانا فاشیزم لەرە دەربکەن! کە ئێمەش تێگەیشتنێکی زۆر ڕۆمانسی و ڕۆمانتیکیە بۆ فاشیزم .وەتەر بنیامین ئەڵێت هەموو هەڵکشانێکی فاشیزم بەرهەمی شکستی شۆڕشێکە بەڵام لەخۆرهەڵات هەموو هەڵکشانێکی فاشیزم بەرهەمی خەوی قوڵ و تێگەیشتنی سادەو ساکارە بۆ خودی فاشیزم. فاشیزم فریودەرە. وەک ژێ دولوز ئەڵێت: گەورەترین فێڵی شەیتان ئەوەیە بڕوابکەین بەوەی کە شەیتان بوونی نییە.فاشیزم لەخۆرهەڵات ئەو شەیتانە دولوزییە کە هیچ پانتایەک نییە بەسەریدا نەڕێشتبێت و هیچ کەڵانێک نەماوە تێی نەکرد بێت. سیاسیەکانمان، قوتابیەکانمان ،ڕۆژنامەنوس و سەحافیە کەودەنەکانمان، بەتێکڕا بوون بەفاشیست بەبێ ئەوەی بیانەوێت فاشیست بن یاخود بەئاگا فاشیستن بەجۆرێک کەی بوونی ئێمە لەسەر بنەمای ڕەتکردنەوە و نەفی کردنی ئەویتر بونیاد نراوە. سوبێکتی خۆرهەڵاتی بەئاگایانە سوبێکتێکی فاشیستە، تاکی خۆرهەڵاتی بارکراوە بە فاشیزم و لەهەر چرکەساتێک بۆی بلوێت ئەوادەبێتە مۆسۆلینی و ئەردۆگان و موگابی،سوک و سانا ئەویتر ڕەشئەکاتەوە. لەکۆتاییدا ئەکرێت بگوترێت بەئاگا هاتنەوە لەو خەوە قوڵە لەلایەن ئینسانی خۆرهەڵاتی و تاکی کورد بەدیاری کراوی، گەورەترین بەخەبەر هاتنەوە ئەبێت لەوەی

کۆمەڵگایەک کە قوڵ چۆتە خەوی دۆگمایی. "فاشیزم ناهێت بەڵکو لێرەیە".

ئالان فەرمان
19/7/2020

لە زمانی خۆیانەوە، سەرمایەداری بە کەڵک نایات! ..عبدالرحمن محمد (مەلا رحمن ئاوارەکان)

مەسەلەیەک هەیە دەڵێت:(قونی ڕەش و سپی لە بواردا دەردەکەوێت)، لە مانگی ئازارەوە، بەشەریەت توشی پەتایەکی سەرتاسەری کوشندە بووەتەوە، کە نە سنوور و نە ناسنامە و نە ڕەگەز دەناسێت لە ژێر ناوی کۆرۆنا یا کۆڤید ١٩، ئەم پەتایە دەیان و سەدان شیکاری بۆ کراوە، لە دیاریکردنی سەرچاوەکەیەوە تا دەگاتە شێوەکانی و هەروەها دیاریکردنی ڤاکسینێک کە بتوانرێت ڕێگەی پی بگیرێت
دیارە لە ڕووی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیشەوە ئەم ڤایرۆسە ڕۆڵ و نەخشی دیارە، و شێوەیەک لە جیاکردنەوە و تایبەتمەندی کۆمەڵگا و وڵاتە جیاوازەکانی خستەڕوو. ژێرخانی کۆمەڵگاکان لە چەندایەتی و چۆنایەتی خستەڕوو، لە ڕووی گەندەڵی دەسەڵات و دەستپاکی سیستەمی فەرمانڕەوا خستەڕوو، لە ڕووی فەرهەنگیەو ئایدۆلۆجیای ڕەسمی پەیڕەوکراو لە دەوڵەتدا، ڕێژەی تووشبوان و مردووەکان نیشاندەری تەکمەیی و بێ دەربەستی دەسەڵاتی مەوجودە لە کۆمەڵگادا.
لە ژێر فشاری ئەم ڤایرۆسەدا، سەرانی سەرمایەداری خۆیان و بە زمانی خۆیان و لە میدیاکانی خۆیانەوە ئیعترافاتەکانیان بەرامبەر بێ دەربەستیان و نائامادەکاریان بۆ ڕووبەڕووبونەوەی کارەساتێکی لە ناکاوی وەک ئەم ڤایرۆسە لە ئاستی خوازراودا نەبووە!؟ دەبوایە زیاتر و زیاترتر، ئامادەبوونایە!؟

ئەنتەنیۆ گۆتریش، ئەمینداری گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان دەڵێت:
کۆرۆنا لاوازی و پووکی ئەم جیهانەی پیشانمان دا! پێشانمانی دا کە زیاتر لە سەد ١٠٠ ملیۆن کەسی تر دەچنە ڕیزی هەرە هەژارەکانەوە لە جیهاندا کە ناتوانن دەستیان بگاتە خۆراکە سەرەکی و بنەڕەتیەکان کە بۆ مانەوەی ئینسان پێویستە لە ژیان! کۆرۆنا نا عەدالەتی و نایەکسانی کۆمەڵگاکانی خستەڕوو، لە ماوەی چەند مانگێکدا بۆ چەندەها ساڵ گەڕاندومانەتیە دواووە!
زەرەرمەندی یەکەم لەم کارەساتی کۆرۆنایەدا ، خەڵکانێکن کە خاوەن پێشەی ڕەسمی نین(ئەوانەی کاری ڕەسمی دەوڵەتیان نیە)، هەروەها بزنیسە بچوکەکان و ژنانن! لە جەنگی جهانی دووەمەوە داڕوخانی وا نەبووە! ئاستی هەژاری و برسێتی دەگاتە ئاستێکی مێژووی، کە لە مێژوودا وێنەی نەبووە!؟
ئەم پەتای کۆرۆنایە وەک سەنەر یا گرتی ئەشعەی سینی وابوو، کە جێگە شکاوەکانی کۆمەڵگای بەشەری نیشانماندا! بۆمانی دەرخست کە وەهم و درۆ و دەلەسەی نەمانی ڕەگەزپەرستی و چینایەتی هەمووی ئەدیعا و تەبلیغاتی بێ بنەما بوون!؟ جیاوازی داهات و دەست ڕاگەیشتن بە کەرتی تەندروستی یەکسان نیە بۆ هەموو تاکەکانی کۆمەڵگا!؟ ملیۆنان کەس لە ماڵەکانیاندا دەمرن و بنکەی تەندروستی نیە بۆ تیمارکردنیان!؟
٢٦ بیست و شەش دەوڵەمەندی جیهان کە سەروەتی نیوەی خەڵکی ئەم گۆی زەویەیان هەیە، نیشانەیەکی تری نایەکسانی دابەشکردنی داهاتە لە جیهان، هەروەها تیرۆری جۆرج فلۆیدی ڕەش پێست و توڕەیی خەڵکی لە هەموو جێگەیەک، نیشانەیەکی تری توڕەیی خەڵکە لەم سیستەمە نایەکسانەی جیهان!؟
بۆیە پێویستمان بە بنیاتنانەوەیەکی تری جیهان هەیە، پێویستمان بە داڕشتنەوەیەکی تری بەرنامە و یاساکان هەیە کە پەیوەندی نێوان ئینسانەکان دیاری دەکات، دەنا دەیان و سەدان پەتا و کارەساتی تری دەتەزێن چاوەڕوانمان دەکات.

rahman_awarekan@hotmail.com

پیاوی ناو هێڵنجەکان … شوان سەعید

پیاوێک دەناسم هەمیشە تەنیایە،
کەس لە زمانی قسەکردنی تێناگات،
خەڵکی زۆربەی پێکەنینیان بە چیرۆکی
ئەویندارى ئەو دێت
بە زمانێکی قەدەغە قسە دەکات،
هەموو ڕۆژێک بە ڕووخسارێکی غەمگینەوە دوا شەقامی شار تەی دەکات و
ماڵی دەسگیرانەکەی نادۆزێتەوە.
پیاوێک دەناسم بە تەنیا قاوە دەخواتەوە
بە تەنیا سەیری ئەستێرەکان دەکات
بە تەنیا گوێ بۆ دەنگی با دەگرێت.
پیاوێک دەناسم، هێندە بەخراپی جێیان هێشتووە،
ئێوارا نێک خۆی و خۆی دەمێنێتەوە،
لەگەڵ باوەشێک هەناسەی سارد و
پڕ دوو دەست فرمێسکی گەرم
پیاوێک دەناسم گۆڕغەریب دەبێت،
کەس نا بێت ئازارەکانی بکات
بە گۆرانی،
خەونەکانی لەسەر دیوارەکانی شار
بنوسێتەوە
پیاوێک دەناسم، زستانی نییە، پایزی نییە،
داهاتووی نییە،
ئەلبوومی نییە،
ناتوانێت بڕژێتە ناو ئێوارانی کەسێکەوە
پیاوێک دەناسم شووشەعەترێکی ڕژاوە
لە ڕابردووی کچێکدا و
ئێستا لەبیری کەسدا نەماوە،
پیاوێک دەناسم
بەژێر □وناکی مانگدا تێدەپەڕێت
بەناو ڕەشەبادا دەڕوات
بەناو کۆڵانەکانی تەنیاییدا، بۆلای هەورەکان
دەگەڕێتەوە
پیاوێک دەناسم، لەناو یەکێک لەقەمیسەکانی

منداڵیە،
پەڕۆیەک خوێنی سوور بەسەر سینگیدا هەڵواسراوە
ڕۆژەکانی بەزەحمەتێکی زۆر بەڕێ دەکات
پیاوێک دەناسم منداڵی دووەمی دایکمە و
ناسنامەی منی لە باخەڵدایە و
لە ڕێگەی سییەکانی منەوە هەناسەدەدات
تەنها و تەنها منی هەم درۆی بۆ بکەم
بڵێم: هەڵسەوە،
بڵێم: مەڕوخێ
پێی بڵێم بەیانی کاتێک خۆر هەڵدێت
ئازارەکانت کۆتاییان پێ هاتووە،
ئەو کچەی چاوەکانی قاوەیی بوو، جێی هێشتی
دەگەڕێتەوە
ئەو کچەی پەنجەکانی باریک بوون، ونی کردی،
دەیدۆزیتەوە
پێی بڵێم:
بەیانی دایکت کیسەی دەرمانەکانی
فڕێ دەدا و
وەک جاری جاران بەیانی زوو عەباکەی دەدا
بە سەریا و
بە پێی خۆی دەچێت لە بازاڕی قەیسەری کۆن
ماست و سەوزەو میوە دەکڕێت!
پیاوێک هەیە منی بمرێ، بەرواری لە دایکبوونی
خۆی بیردەچێتەوە
ڕۆژەکانی هەفتە نا ناسێتەوە
قۆپچەی قەمیسەکەی بە هەڵە دادەخات
پیاوێک هەیە منی نەبم،
حەوسەڵەی نییە لە بەردەمی هێلانەی پاسارییەکدا
بوەستێ
ئاوە بە گوڵی بەرپەنجەرەکان بداتەوە
پیاوێک هەیە، منی نەبم
کەس نییە فرمێسکی بسڕێت، کەس نییە دڵی
بداتەوە،
کەس نییە لەبن گوێی هاوار بکا و
دەنگی هەزاران هەڕەنجی بیر بەرێتەوە
پیاوێک هەیە منی بمرم ،
شانی، لە کۆلی گۆڕی مردووەکان گیر دەبێت و

سێبەرەکەی کاڵ دەبێتەوە و
ئیتر بە ئارامی دەنوێ و
بەتەنیشتی مەرگی منەوە،
هەموو ئازار و بەدبەختیەکانی بیردەچێتەوە.

“شوان سەعید“

بروسکەیەک تۆزێ درەنگتر… کاوە عوسمان عومەر

جۆگەلەیەک لە فرمێسکی ئەو،،،
برینی شەقامێکی لە تەنیایی تیمارکرد ، ،
تریشقەیەک وەک هێشوە ترێ…
بە پەلی داری ئاڵتونی ئاسمانەوە،،،
بریسکەی هات…
بانگەوازی نمە ووردەکانیش…
بۆ ئەوانەی لە ژوورا قەتیس ماون،،
تا بێنە دەرێ،،،
بۆ ناو هەڵم و تەم وگەڵاڕێزان،،
تا ڕامێنن لە سەمەرەی،،،
زرنگانەوەی زەنگە پەمەییەکانی ئێستا،،
بالکۆنێکیش، پڕە لە بوونی ئافرەتێکی…
ڕوخسارباران،،،
سۆما سپیەکانی بروسکەکانیش …
بە ئاسمانێکی زەردهەلبزرکاوا هەڵزەنین،،،
تا درەنگ گەیشتنی…
پەڕەسێلکە تەڕەکانیش .
هەر ئەبریسکێنەوە،،،
چاوێک چرای…
بوون و نەبوونە، شەویش…
لە چنگی ئێوارەیەکی …
درەنگ هاتوو دەربازیبوو ،،،

خەمیش لە نەهاتنی ئەوا…
پرتەقاڵی چاوەڕوانی گرت
....
ئەوان دەوارە سپیەکانیان….
لە بارانەکانا هەڵدا،،
شەویش،،،
بە ئەسپە ڕەشەکەی ڕەهێڵەوە….
تۆزێک زووتر ئەگات،،
ئێوە بە ئاوی کانی بێدەنگی…
تینۆتیتان بشکێنن،،،
منیش بە شمشاڵی …
شینی حەقیقەتەوە،،،
گوڵە ل□ یلەکە مۆرە سیسبووەکان،،
ئەخەمەوە سەما،،
ئەوان لە لم دروستبنەوە،،
تۆش لە خەوا،،،
جێگایەک…
لە ئاوریشمی حەزا ڕاخە،،،
ئێوە شەرابی باران بخۆنەوە،،،
منیش زادەی بیابانم،،
تۆزێک هەنگوینی گەڕان و،،
چۆڕێ شیری بێگەردی…
سەفەرێکی پشت بروسکەکان بێ.

ئایا نیل ئارمسترونگ تاكه كه‌سه چۆته سه‌رمانگ ؟! … هه‌رێم عمر كاكل

ره‌نگه به هۆی جه‌نجاڵی خۆمانه‌وه بێت یاخود هه‌ندی جار به هۆی كه‌مته‌رخه‌می بێت بۆ ئه‌وه‌ی نه‌مانه‌وێت شاره‌زابین و شاره‌زایمان هه‌بیت كه زۆریك له ئێمه له‌م كۆمه‌لگایه‌ی كوردیه بێمان وابێت كه تاكه كه‌س

تا ئێستاکە جوبێتە سەرمانگ کەشتیوانی ئەمریکی (نیل ئارمسترۆنگ) بێت و تەواو . بەڵام ئایا هەوڵتداوە ئەوە بزانیت کە دوانزە کەشتیوانی بۆشاییگەری بە 6 کەشتی بۆشاییگەری بۆ مانگ چوون و چوونەتە سەر رووی مانگ . لێرەوە ئەم زانیاریە راستەقینەیە و بەڵام ئێمە ئاشنا نەبووین و شارەزایمان نەبووە لەسەری . لە سالانی 1969 تا ساڵی 1972 زنجیرە کەشتی (ئەبۆلۆ) لەلایەن دەزگای ناسا ی ئەمریکیەکانەوە بەرەو مانگ هەوڵدرا بۆ ئەوەی بتوانرێت مرۆف بگات بەسەر رووی مانگ بەم شێوەی خوارەوە :

- ئەبۆلۆ 11 لە16یۆلیو / 1969 دوو کەشتیوان لەسەر رووی خاکی مانگ دابەزین . نیل ئارمسترۆنگ و باز ئاڵدرین .
- ئەبۆلۆ 12 لە14 نوفمبر / 1969 هەردوو کەشتیوانی بۆشاییگەری بیتی کۆنراد و ئالان بین لەسەر مانگ دابەزین .
- ئەبۆلۆ 14 لە11 ئەپریل / 1971 کەشتیوانان ئالان شیبارد و ئیدجار میتشیل .
- ئەبۆلۆ 15 لە31 ینایر / 1971 کەشتیوانانی بۆشاییگەری دافید سکوت و جیمیس ئاروین .
- ئەبۆلۆ 16 لە26 یولیو / 1972 هەردوو کەشتیوان جون یانج و تشارلز دوك بوون .
- ئەبۆلۆ 17 لە16 ئەبریل / 1972 کەشتیوانان یوجین سیرنان و هاریسۆن شمیت .

هەرچی کەشتی ئەبۆلۆ 13 یە لە7 دیسمبری 1970 هەوڵدرا بۆ مانگ و هەرسی کەشتیوانی بۆشاییگەری (جیم لوفل و فرید هایس و جاك سویجارت) دووری 250 هەزار کم لە رووی زەوی بەهۆی تەقینەوەی کۆگای ئۆکسجینی کەشتیەکە نەتوانرا کارەکە بەسەرکەوتووی بۆ رووی مانگ ئەنجام بدەن و ناجار بەدەوری مانگ سورانەوە و گەرانەوە بۆ هەسارەی زەوی .

ڕەنگە لیرەوە ئاشنایەتیمان بەیدا کردبێت لەسەر جونی مرۆف بۆ سەر مانگ . بەڵام لەوە کارەساتبار تر ئەوەیە دوای ئەو هەموو کەشتە بۆشاییگەریانە و جونە سەر مانگ و ماندوو بوونی مرۆف بۆ بە ئەنجام گەیاندنی ئەم ئەرکە مرۆفایەتیەی زانیاریە ، کەجی زۆر بەداخەوە تا ئیستا (مرۆفانێك هەن برَوایان بە جوونە سەر مانگ نیە و بە سیناریۆیێی دەزانن) ئیتر لێرەوە عەقلی مرۆفەکان دادەخرێت و فراوان بوونیان نیە بۆ وەرگرتنی زانیاریەکان لە بێشکەوتنی زانست لەسەر ئەم هەسارەیە !!!!؟

هەرێم عمر کاکل

کورتەنـــامەی شیعریـــی – 12 – فەتاح حەسەن

(بەشی دوانزەهەم)
لەمێژە تەنهایی دەچێژم
بۆیە.. کاتێ کە، تۆ دەبینم.
تەتەڵە دەکا زمانم.

بیرتدەکەم،
نەك ل□ بەرئەوەی هاوڕێمی.. نا
ل□ بەرئەوەی..
خۆشمدەوێی.

پێت وان□ بێ من ڕوبار نیم و
ئاوم سوێرە
نا من ڕوبارم، ئاوم شیرینە
چبکەم تینوێتیی تۆ .. بە من ناشکێ.

بە " من" چی " تۆ" لە من دا بژی
بە من چی تۆ، خۆ لە من دا هەڵگری
بە من چی.
خۆ ل□ نێو شیعرەکانما حەشاردەی
ئەی شاژنی خەونەکانم،
ئەی سندوقی ڕەش..
بۆ قۆرغ دەکەی خەندەکانم.

بەسەرکردنەوەی جێگەی ژوانەکانت

ئ□خزن دەدەن بەگیانی تەریوم.
هەر جێگەیەو
دەبێتە خەمڕەوێنی
خەمێکی بێ باڵم.
لەم بێ تۆییەدا
کەسێ نییە بێتە هانام
خۆ من قیبلەم نەگۆڕیوە
چییە، نازانم تاوانم!؟

هیچ سەرسام نیم بە عینادییت
چون لەتۆ عینادتر
ئە منم
وەلێ خۆزگە هێندەی ئە تۆ
خاوەن بڕیار دەبووم
ئای لە من کە لەرزۆکم..
بەرامبەر تۆ.

کەس ناچارناکەم، کە،ناچاربێت، بیربکاتەوە لە من.
کەسێ بەناچاریش، بیرنەکاتەوە لەخۆی
چ ناچارم، ناچاریکەم بیربکاتەوە لەمن.

ئەمشەو ژنێك
بەجۆرێك لە گیانکێشان ئاشنای کردم
ئەویش ..
ماڵئاواییکردن بوو ب□ بێدەنگی.

کۆستی دورکەوتنەوەی تۆ لە من
هەمان سوێ، دەخاتە دڵەوە
کە،دەیخاتە دڵی ئەو پیاوەی
ل□ پەنجەرەی ماڵەکەیەوە،دەبینێ
دەستڕێژ، لەتاقانەکەی دەکەن.

ئەمشەو
شەوی یەڵدایە،
بۆ دواجارە
بەبێ تۆ، پێك فڕدەكەم
چیدیکە
پەرداخمان نادەین ل□ یەك و
ب□ یەکتری ناڵێین نۆش.

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی

هەندێ کۆپلە شیعر … نەوزاد بەندی

(لێرە)

لێرە
فیشەک و ڕومانە ،
دڵیان ئەچێتە یەکتری و
بە یەکا ئەتەقێنەوە ..
لێرە
نەخۆشی و برسێتی ،
دڵیان ئەچێتە یەکتری و
بە یەکا ئەڕشێنەوە ..
لێرە
خەفەت و ئەشکەنجە ،
ئەکەونە داوی یەکتری و
بۆ یەکتری ئەکولێنەوە …

21 تەمموز2017

// شتێ وەک شیعر //

بڕیارم داوە ،
تەنها بۆ شیعر
دەرگا واڵا کەم ..

تەنها لەلای ئەو
جار جار دانیشم
ئیتر پێبکەنم
یان سکاڵا کەم ..

ئاخر هەر شیعر
وەکو خۆی ماوە ..
هەموویان گۆڕان
فرۆشران ..
دۆڕان ..
تەنا نەت
خاک و ئاو و ئاڵاکەم …

—— نەوزاد بەندی -——

ئیبراهیم ئەمین باڵدار … شیعر بـــۆ منداڵان ڕۆستەم خامۆش

ئیـــبـــراهیـــم ئـــەمیـــن بـــاڵـــدار
مـــامـــۆســـتـــاو زانـــای نـــاودار

ئەلف و بێی کوردی نـــووسی
بـــــە بـــیــــــر و بـــــە پێنووسی

هێندەی، کـــە ڕەنـــجـــی کێشـــا
دڵســـــــــۆز و پــــاک تـــێکـــۆشـــا

هـــــەزار ســــــڵاو لـــە گیـــا نـــی

سـەربـەرزیی بـوو ژیـانـی

شیعر بـۆ منداڵان
ڕۆستەم خامۆش